

Styrking av samspillet i Ålesundregionen

Rapport fra ByR-prosjektet – forprosjektet

April 2015

ÅKP AS | ÅLESUND KUNNSKAPSPARK | BLUE MARITIME CLUSTER – GLOBAL CENTRE OF
EXPERTISE | LEGASEA | NORWEGIAN ROOMS | ÅKP NYSKAPING | ECOWINDS | HOPPID.NO

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	5
1. Bakgrunn	5
1.1. Målsetning	6
1.2. Organisering	6
1.3. Aktiviteter.....	6
2. Regional utvikling i teori og praksis.....	7
2.1. Dynamiske byer i omskiftelige tider.....	7
2.2. Samspill i byregionen gir utvikling	8
2.3. Kunnskapsutvikling og urbanisering hører sammen.....	9
2.4. Kreativitet og betingelser for byregioners utvikling	11
2.5. Byregioner og den intellektuelle kapitalen	12
2.6. Regional strategi og gjennomføringsevne	13
3. Governance – en prinsipiell tilnærming til ledelse av regioner.....	14
3.1. Hvorfor dannelse av regioner?.....	14
3.2. Regioner som strategiske enheter	16
3.3. ByRegion Ålesund – del av en større region.....	17
3.4. ByRegionen Ålesund som strategisk enhet.....	18
3.5. Governace-perspektivet – også i ByR sammenheng?	19
3.6. Etablering av samspill i nettverk.....	20
4. Ålesundregionen.....	22
4.1. Funksjonell region med flytende grenser	22
4.2. Befolkningsutvikling og – sammensetning	23
4.3. Næringsstruktur og attraktivitet	25
4.4. Pendlingsmønster og avstand.....	27
4.5. Ålesundregionen blant de tettest befolkede	28
5. Oppsummering	29
6. Anbefalinger og tiltak for gjennomføring i Ålesundregionen	31
6.1. Regional strategi med tiltak.....	31
6.2. Løft for kollektivtransporten – bærekraftig mobilitet.....	31
6.3. Et utviklingsapparat for byregionen.....	32
6.4. Profilere Byregionen Ålesund	33
6.5. Regional Brüssel-kontakt	33
6.6. Deltakelse i fase 2 av ByR-programmet.....	34
6.7. Samarbeid med andre utviklingsprosjekt og – aktører	34
Referanseliste	35

Forord

Ålesundregionen deltar i Kommunal- og moderniseringsdepartementets Utviklingsprogram for byregioner – «Byregionprogrammet». Gjennom programmet skal en øke kunnskapen om samspillet mellom by og omland for å styrke den regionale vekstkraften. Kunnskapen som er ervervet i byregionprogrammets første fase, forprosjektet, skal bidra til at det utformes strategier og tiltak som styrker regionen som helhet.

I Ålesundregionen er det i forbindelse med prosjektet inngått et partnerskap mellom kommunene Ålesund, Giske, Sula, Skodje, Haram og innovasjonsselskapet ÅKP AS.

Bildet på første side er av en RIM-thruster som er kjennetegnet av at drivkraften er i omkretsen. Dette er en god illustrasjon på vekstdynamikken i Ålesundregionen der den industrielle kraften skapes i omlandet og samles i senteret. Samspillet i regionen blir dermed en viktig suksessfaktor.

Denne rapporten utgjør sammen med Møreforskings rapport «Ålesundregionen – integrert og fragmentert», dokumentasjonsgrunnlag fra forprosjektet. Jan Petter Eide og Øyvind Herse ved ÅKP har vært prosjektledere og sekretær for styringsgruppen som har vært ledet av rådmannen i Ålesund.

Ålesund, april 2015

Sammendrag

Ålesundregionen er i denne sammenhengen definert som området som omfattes av de fem kommunene Ålesund, Giske, Sula, Skodje og Haram. Byregionprosjektet i Ålesundregionen har sett på hva som hemmer og fremmer utvikling og utnytting av regionens vekstpotensial, og foreslår noen tiltak som kan styrke den regionale samhandlingen og byregionens posisjon.

Befolkningen vokser jevnt og det bor nå nærmere 77.000 mennesker i Ålesundregionen, i nasjonal sammenheng en større mellomstor byregion. Regionen huser et sterkt næringsliv og er svært kompakt med korte avstander og omfattende intern pendling. En skjev befolkningssammensetning i form av ugunstig alders- og kjønnsbalanse, et lavt utdanningsnivå og et relativt ensidig arbeids- og næringsliv, kombinert med liten grad av regional orientering i plan- og utviklingsarbeidet, er utfordringer som må håndteres om en skal makte å realisere byregionens potensial.

Denne utredningen har vist at de byregionene som virker mest attraktive på investeringer, næringsetableringer og folk, og som er best posisjonert til å realisere sitt utviklingspotensial, er de som er i stand til å utvikle felles visjoner for samfunnsutviklingen. Ålesundregionen kan bli en slik region dersom man evner å utøve et regionalt lederskap som aktivt dyrker regionens samlede fortrinn og særskilte utviklingsmuligheter. Det vil gi en sterk basis for å skape attraktivitet og konkurransekraft på hele Sunnmøre.

1. Bakgrunn

Sunnmøre, med Ålesundregionen i sentrum, er samlet vertskap for landets mest komplette maritime og marine industriklynger, og som er verdensledende på sine områder. Sammen med annet næringsliv utgjør Sunnmøre en av de mest verdiskapende regionene i Norge. Her ser vi konturene av global-integrerte konsern med hurtige forflytninger av arbeidsoppgaver langs hele verdikjeden og til steder hvor balansen mellom kompetanse og kostnader gir best lønnsomhet. Skal næringslivet fortsette å utvikle seg i regionen, må det legges til rette for å videreutvikle den vertskapsattraktiviteten som er begrunnelsen for at bedriftene har valgt lokalisering i regionen.

Historisk har det vært en tydelig funksjons- og arbeidsdeling mellom by og omland på Sunnmøre og i Ålesunds nærregion. Endringer i samfunnet, ikke minst knyttet til et nærings- og samfunnsliv som blir stadig mer globalt orientert og kunnskapsbasert, gjør at regionens vertskapsrolle stilles overfor nye utfordringer. Satsninger innenfor de viktigste næringsklyngene knyttet til GCE Blue Maritime og Arenaprojektene i marin og møbel, har alle «vertskapsattraktivitet» på dagsorden.

Ålesundregionen med kommunene Ålesund, Giske, Skodje, Sula og Haram, utgjør en integrert bo- og arbeidsmarkedsregion. Byen representerer et markant knutepunkt for kunnskapsutvikling, FoU, forretningsmessige og andre private og offentlige tjenesteyting som samspiller med omlandskommunene. Byregionen møter mange utfordringer, ikke minst knyttet til demografien og bedrifts-nettverkene. Stikkord er arbeidsinnvandring, utflytting, generasjons- og eierskifte i bedriftene, behovet for kompetent arbeidskraft samtidig som regionen er representert med et lavere utdanningsnivå enn mange andre byregioner den sammenligner seg med.

Ålesund kommune har sammen med sine fire tilgrensende nabokommuner og innovasjonsselskapet ÅKP AS, deltatt i Utviklingsprogrammet for byregioner (ByR) som er

initiert og støttet av Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD). Det er i første omgang gjennomført et forprosjekt, i perioden mai 2014 til april 2015. Kretsen av deltagende kommunen kan bli utvidet i senere faser, ettersom den funksjonelle regionen i mange sammenhenger er større enn det de fem kommunene representerer.

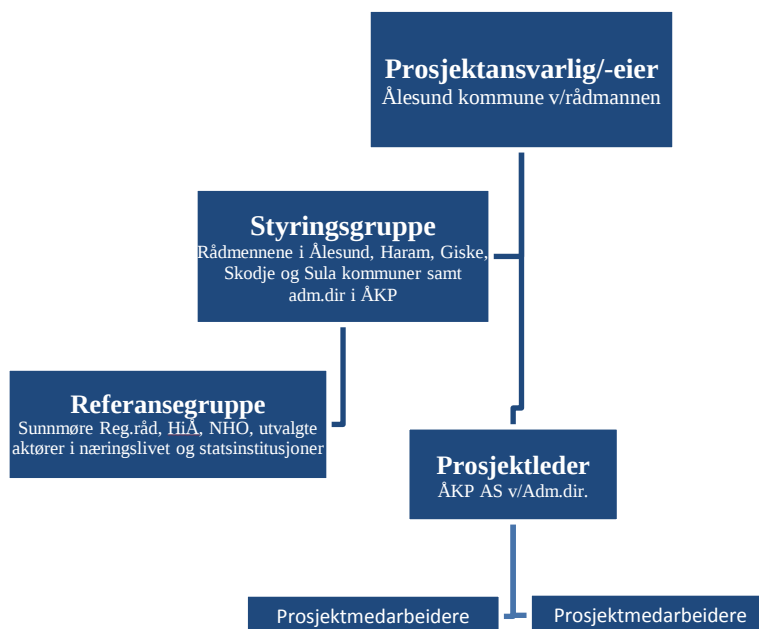
1.1. Målsetning

Forprosjektet ByR i Ålesundregionen har hatt som målsetning å finne ut hvordan man skal utvikle en fremtidsrettet og attraktiv byregion for nærings – og samfunnslivet her. Nærmere har målsetning vært å:

- Etablere og gjennomføre et utviklingsprogram for "Byregionen Ålesund" i samspill med byregionprogrammet i regi av Kommunal- og arbeidsdepartementet
- Identifisere flaskehalser, samle kunnskap og få forståelse om hva som skal til for å lykkes med en utviklingsprosess for byregionen
- Skape en felles erkjennelse om at samhandling mellom ulike samfunnsaktører gir regional styrke
- Delta i nettverk med andre regioner som kan gi verdifulle impulser til samfunnsutviklingen
- Bestemme strategier, satsningsområder og innretning i et hovedprosjekt for å utvikle byregionen som attraktiv tilholdssted for nasjonale og globale bedrifter og folk.
- Styrke samspillet mellom ulike interessenter i Ålesundregionen

1.2. Organisering

Arbeidet er organisert som et forprosjekt på følgende måte:

1.3. Aktiviteter

Forprosjektet har arbeidet på to fronter:

1. Samtaler og drøftinger med interessenter og beslutningstakere i regionen. Foruten styringsgruppen, har hele og deler av referansegruppa vært konsultert og gitt innspill i

prosjektgjennomføringen. Det har også vært dialog med fylkeskommunens avdelinger med ansvar for plan, regional og næring og samferdsel. ByR-prosjektet har dessuten samarbeidet med andre liknende initiativ og prosjekter, herunder det fylkesinitierte «Byen som regional motor» og Sunnmøre regionråds innsats på ulike samfunnsutviklingsområder.

2. Systematisk innhenting av statistikk fra regionen som beskriver utviklingstrekk og som sammenlikner med andre regioner. Prosjektet har også studert andre undersøkelser om utvikling av (by)regioner og sett på relevante teoretiske tilnærminger. Sist men ikke minst har Møreforsking gjennomført en kunnskapsstudie der Ålesundregionens rolle som vertskap er studert nærmere. Dette arbeidet er basert på intervjuer av interessenter i næringsliv og offentlig sektor og sammenstilling av tidligere studier fra og om regionen. Møreforsking sitt arbeid er dokumentert i rapporten **«Ålesundregionen – integrert og fragmentert»**.

Denne rapporten utgjør sammen med rapporten til Møreforsking, dokumentasjonsgrunnlaget fra forprosjektet.

2. Regional utvikling i teori og praksis

2.1. Dynamiske byer i omskiftelige tider

Næringslivet er grunnleggende for en regions utvikling. Det skaper verdiene som finansierer offentlig sektor, kultur og gir innbyggerne muligheter til å realisere seg selv. Et velfungerende arbeidsliv gir folket trygghet. Samtidig brukes det mer tid på fritid og bo- og arbeidsregionen må derfor også være et godt sted å tilbringe fritid.

Teorier om urban vekst sier noe om hvilke urbane strukturer som best fremmer vekst. Historisk har alle vellykkede byer hatt evnen til å tiltrekke seg mennesker. Hovedgrunnen er at de har hatt et dynamisk næringsliv og er i stand til å produsere attraktive arbeidsplasser over tid. Byer som Roma og Paris har vært attraktive byer fra langt tilbake i tid og er det fremdeles. En viktig grunn til at de har beholdt posisjonen som sentrale europeiske byer, er at de i tillegg til å være hovedsteder med viktige nasjonale og internasjonale funksjoner, har utviklet seg til viktige handelssentre. Nettopp handel og fortjenesten fra handel har vært viktigste motor for byene og bosetningen der. Historisk sett har vinnerbyene vært de som hadde kombinasjonen av varer, kompetanse, kapital og mulighetene for innbyggerne. Industrialisering og tekniske nyvinninger ga videre grunnlag for byenes utvikling på bekostning av landsbygda, så også i Norge.

Næringslivet er særlig utsatt for endringer i rammebetingelsene. Økt konkurranse fører til større grad av spesialisering, som gir utslag i det geografiske produksjonsmønsteret. En høyt utdannet befolkning er viktig for å kunne opprettholde høy produktivitet og dermed god lønnsomhet i næringslivet. Offentlig sektor er også viktig for sysselsettingen, med en samlet sysselsettingsandel på nær 30 prosent. En offentlig sektor som tilbyr kvalitetsmessige gode tjenester er også et viktig bidrag inn mot næringslivet og i hvilken grad lokaliseringsstedet oppfattes som attraktiv. Innovasjon gir et viktig bidrag til næringsutvikling, og dermed regional utvikling. I sentrum for innovasjonsprosessene står (kompetente) enkeltindivider, bedrifter og deres samarbeidspartnere. Innovasjonen skjer gjerne i samspill mellom ulike aktører som kan befinne seg både innenfor og utenfor virksomheten, både lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt og til og med være konkurrenter. Impulser utenfra er viktig for å bringe inn nye perspektiver, ideer og kunnskap. Arbeidsinnvandring kan gi positive bidrag i så måte, ved at folk fra andre kulturer og miljø kommer med nye perspektiv og ser ting på andre måter.

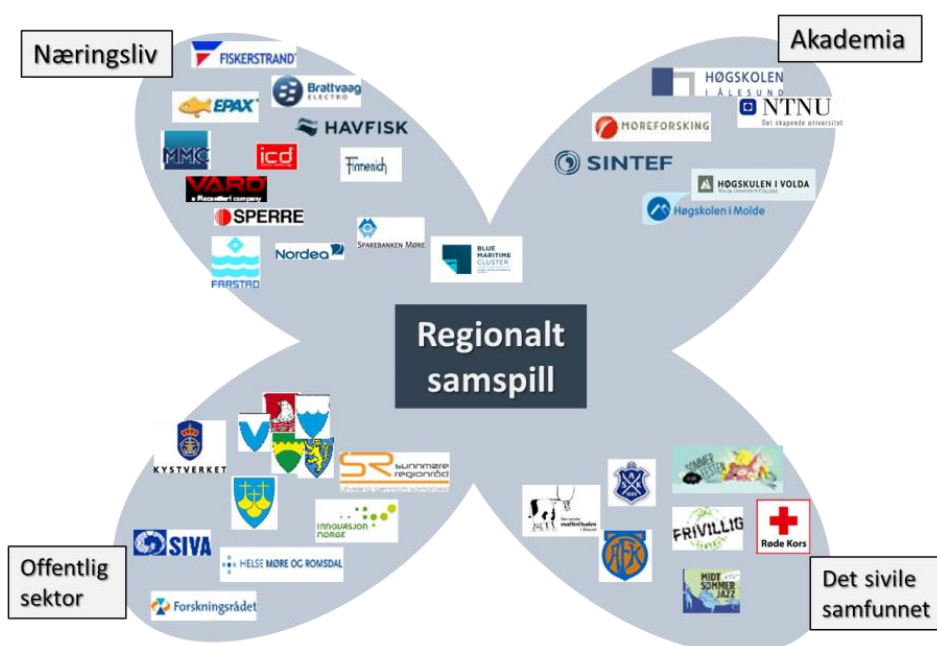
Byene som har klart å omstille seg til skiftende tider og håndtert overgangen fra industri- til tjeneste- og etter hvert til kunnskapssamfunnet, har holdt posisjoner som steder der folk og bedrifter trives og utvikles. Man snakker om kunnskapsbyer der kreativitet og kunnskapsdeling er avgjørende for velstand og befolkningsvekst. Men for at byen kan fungere som et kraftsentrum, må den kunne fremstå med et diversifisert næringsliv som forsyner både bedrifter og mennesker med mangfold. Men det handler også om å fornye og omstille næringslivet og byen til nye tider. I Oslo er f.eks. gamle industriområder som Aker Brygge, Nydalen og Bjørvika omgjort til moderne næringsområder. Gammel industri er erstattet med «nye» næringer med oppgraderte bygninger og infrastruktur. Mens befolkningsutviklingen i Oslo så ut til å flate ut på 1980 tallet, har veksten i Oslo og omegn de siste tiårene vært blant de sterkeste i hele Europa.

Det er byens funksjon som møteplass som gjør den dynamisk og skaper vekst. Utvikling skaper interaksjon ved at det utveksles ideer, erfaringer og kapital. Nøkkelen til å klare konkurransen er å være unik og dyrke sine fortrinn, og ikke bare kopiere andre byer. Kunnskap, teknologi og innovasjon i samarbeid med FoU-institusjonene er stadig viktigere suksessfaktorer (Reve, 2012). Men vekst krever også god kommunikasjon innen byen og dens region og inn og ut av området for å sikre rotasjon og tilførsel av kreative, unge arbeidstakere. Eldrebølge, manglende kommunikasjon og et ensrettet næringsliv kan således være ødeleggende for byen. I boka «Bykamp» (2014), reflekteres det om byenes fremtid i Europa når andelen eldre innbyggere blir stadig flere. Man reiser problemstillingen om hvilken virkning «en hær av passive eldre og pleietrengende» vil ha på urbane strøk når det blir færre som handler, bruker kultur- og restauranttilbud og bidrar til kreativitet og mangfold som er avgjørende for byens utvikling.

2.2. Samspill i byregionen gir utvikling

Tema knyttet til regional utvikling og byutvikling er gjenstand for mye utredninger og forskning. Triple Helix-modellen blir gjerne brukt som utgangspunkt for å analysere hvordan ulike interessenter samspiller i et regionalt innovasjons- og utviklingspartnerskap.

Quadruple helix modellen - Ålesundregionen

Modellen poengterer betydningen av at næringslivet spiller på lag med utdannings og FoU-institusjoner og offentlig sektor om man skal lykkes med vekst i regionen. Slike territorielle partnerskap, formelle og uformelle, har vist seg som viktige suksessfaktorer for å kontrollere og få til nødvendige koblinger mellom næringsliv, lokalsamfunn og utviklingsaktører Båtevik mfl. (2014). Det er også vanlig nå å inkludere en fjerde gruppe, i et «quadruple-perspektiv», nemlig de som representerer bruker- og etterspørselssiden og relevante ikke-kommersielle organisasjoner, det sivile samfunnet eller frivillig sektor. F.eks. ser man i forbindelse med innovasjon i offentlig sektor at frivillig sektor har betydning i å finne nye måter å samarbeide med de som representerer brukerne. Denne sektoren representerer dessuten attraktivitetslementer utenom det som har direkte med arbeidslivet å gjøre.

For å lykkes med regional utvikling må de ulike grenene av quadruple-perspektivet forenes i et konstruktivt regionalt samspill. Det krever en felles erkjennelse om at alle tjener på et slikt

Regional tilrettelegging for lokale bedrifter i globale markeder

samspill og det bør akkompagneres av et territorielt lederskap som ser utover kommunegrenser og de enkelte virksomheter.

Norge rangeres gjerne blant de mest attraktive økonomiene der generelt høyt utdanningsnivå og stabile politiske forhold er spesielle fortrinn. Lavere score får vi på arbeidskraftkostnader og infrastruktur, noe som innebærer at man må være desto bedre på innovasjon og effektiv bruk av den infrastrukturen som er tilgjengelig.

I et internasjonalisert næringsliv, spiller tilgang på relevant kunnskap en stadig

viktigere rolle for konkurranseevnen. Dette gjelder spesielt for norske bedrifter som har et høyere kostnadsnivå enn bedrifter i andre land. Siden norske konkurranseutsatte næringer vanskelig kan konkurrere på pris alene, blir kvalitets- og kunnskapsbygging sentralt. De regionene som kan tilby denne typen arbeidskraft og kunnskapsmiljøer, er vinnerne. For Ålesundregionens vedkommende kan det hevdes at næringslivet er den viktigste drivkraften for utviklingen og at offentlig sektor på mange måter har lent seg på næringslivet suksess (Båtevik, 2015). Blomberg mfl. (2011) har studert norske byregioners verdiskapingsevne over en del år og poengterer seks avgjørende drivkrefter:

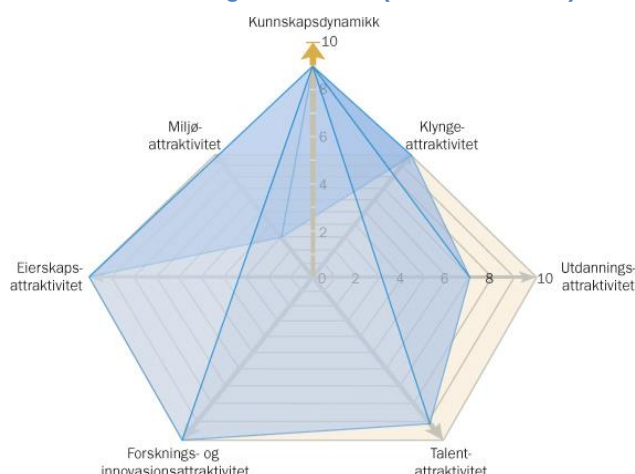
- Kompetanse-kapital
- Internasjonalisering og nettverk
- Konkurransedyktig kommunal sektor
- Infrastruktur
- Nyskapingsevne
- Bo og levevilkår

2.3. Kunnskapsutvikling og urbanisering hører sammen

Smaragdmodellen til Reve et al (2012) er en tilnærming som fokuserer på næringers attraktivitet og som ble utviklet i forskningsprosjektet «Et kunnskapsbasert Norge». Modellen består av seks dimensjoner som utgjør «kunnskapsalmenningen» bestående av seks attraktivitetsdimensjoner:

- *Klyngeattraktivitet* hvorvidt en bestemt næring i region har en kritisk masse av bedrifter som gjør det mulig å forstå næringen som en næringsklynge
- *Utdanningsattraktivitet* fanger opp utdanningstilbudet som gir tilgang til kvalifisert arbeidskraft til næringen
- *Talentattraktivitet* sier noe om hvor god den aktuelle næringen er til å tiltrekke seg kvalifisert arbeidskraft
- *Forsknings- og innovasjonsattraktivitet* sier noe om hvor stor andel av forsknings- og innovasjonsaktiviteten som skjer i næringen
- *Eierskapsattraktivitet* legger en økonomisk dimensjon oppå det kunnskapsmessige, ved at en ser de økonomiske mulighetene som kunnskapsallmenningen i næringen gir
- *Miljøattraktivitet* henger sammen med kravet om et *miljørobust næringsliv*, som klarer å møte fremtidens miljø- og klimakrav, og ser det som lønnsomt.

The Global Knowledge-hub Index (Reve et al. 2012)

For å kunne spre, ta i bruk og kommersialisere den eksisterende kunnskapen, slik at det gir næringsmessige konsekvenser, kreves en såkalt «Kunnskapsdynamikk». Myndighetene vil kunne påvirke en nærings kunnskapsallmenning ved politikk som er rettet mot de seks attraktivitets-dimensjonene. Høy score på de seks dimensjonene vil si noe om evnen til å kunne skape kunnskapsnav (global knowledge hub) og å håndtere kunnskapsbaserte utfordringer for næringslivet. Disse begrepene kan med fordel anvendes for å forstå og påvirke næringslivet i Ålesundregionen og Sunnmøre.

Sentralt i litteraturen om sammenhengen mellom urbanisering og produktivitet står ulike former for agglomerasjonsfordeler. For det første gir agglomerasjon i form av et større arbeidsmarked enklere og bedre kobling mellom arbeidsgivere og arbeidstakere, kunder og leverandører, partnere i felles prosjekter, eller entreprenører og finansører. Dermed øker sannsynligheten for at jobbene blir besatt av personer som best kan fylle dem, og at den enkelte får en jobb å trives i. Muligheten til å skifte jobb øker i et stort arbeidsmarked, noe som reduserer sannsynligheten for å bli innelåst i en jobb man ikke egner seg for. Slike mekanismer er attraktivt for arbeidstakere, som dermed søker seg til større byområder. Et større marked åpner også for mer effektiv deling av lokal infrastruktur og fasiliteter foruten et større mangfold av leverandører. Urbanisering gir altså fordeler som er knyttet til byens generelle størrelse og tetthet. Samtidig gir urbanisering grunnlag for konsentrasjon og spesialisering på bransjenivå, for eksempel gjennom utvikling av spesialiserte underleverandører, kunnskapsspredning og innovasjon (KMD 2014).

Menon har i sin studie av norske byregioner fra 2014 beregnet produktivitetsveksten i storbyregionene i perioden 2000-2012. Her støtter de seg på nyere forskning som viser at produktivitetsvekst er viktig om man skal oppnå varig økonomisk vekst, og at geografisk tetthet er essensielt for å oppnå det. Regnskapet i studien viser faktisk at Osloregionen har hatt en lavere vekt i verdiskaping per innbygger enn de andre storbyregionene. Det skyldes at befolkningsveksten har vært svært høy sammenliknet med sysselsettingsveksten. Sterk befolkningsvekst kan m.a.o. virke dempende på verdiskaping dersom den ikke makter å absorbere hele befolkningsveksten i nye arbeidsplasser. Kristiansandsregionen fremstår med høyest vekst av storbyregionene i studien. Det forklares med at sysselsettingsveksten i perioden har vært markant høyere enn befolkningsveksten. Menon poengterer at byregionenes «evne til vekst i verdiskaping» avhenger av tre forhold:

- Tilbudet i regionen som høyt utdanningsnivå, høye FoU-investering, tilgang på kapital, innovasjon og gode internasjonale relasjoner
- Etterspørselen etter varer og tjenester utenfor regionen (eksport) og regionens etterspørsel innenfor regionen
- Omgivelsene rundt bedriftene og produsentene av offentlige tjenester må være av høy kvalitet for at tilbyderne skal kunne levere gode varer og tjenester. Det er faktorer som infrastruktur, utdanningsinstitusjoner, arealtilgang, bostedsattraktivitet mv.

2.4. Kreativitet og betingelser for byregioners utvikling

(Stor)byenes fortrinn, innovasjonsevne og vekstkraft forbindes gjerne med størrelse, diversitet og attraktivitet. Det danner grunnlag for kumulative vekstprosesser og omfattede kunnskapsmessige “spill-overs”, som igjen gir høye innovasjonsrater og utvikling av nye næringer (NIBR, 2011). Sentralitet og størrelse sammenfaller med tilgang på formelle innovasjonsressurser (FoU-investeringer, andel ansatte med høyere utdanning etc.), lavere barrierer mot innovasjon, økende internasjonalt innovasjonssamarbeid samt resultater i form av høyere innovasjons- og nyetableringsrater. Regionale variasjoner i ressursgrunnlag og innovasjonsmønstre, brukes for å argumentere for en regionalt differensiert, innovasjonspolitikk som er tilpasset regionenes ulike forutsetninger og muligheter. På den andre siden kan det konstateres at trengsels- og køproblematikk i byområder bidrar til kostnadsulempen og fragmentering av fagmiljø, som er viktig for innovasjon og næringsutvikling. Svake relasjoner og koplinger mellom kunnskapsprodusenter og – brukere er også andre potensielle ulemper i urbane områder.

Ricard Floridas teorier om byutvikling fremhever at byens mangfold og tilrettelegging for bolyst for «den kreative klassen» er mer avgjørende, enn tilgjengelig areal, transporttilbud og økonomisk bedriftsstøtte (Florida 2012). Teorien hans bygger på prinsippet om at gode ideer oppstår på steder som har grobunn for kreativitet og vekst. Stedets kreativitet vurderes ut i fra de 3Ter, som står for talent, teknologi og toleranse, og er gjerne høyt korrelert med økonomisk vekst.

I Tinaglis studie “Norway in the Creative Age” fra 2012, brukes Floridas tre Ter og et indikatorsett som er knyttet til nivået på:

- Andel av den voksne befolkningen med høyere utdanning (bachelor, master, PhD)
- Andel av arbeidsstyrken i skapende yrker som forskere, ingeniører, arkitekter mv.
- Andelen patenter pr 10.000 innbyggere
- Andelen av arbeidsstyrken i høyteknologiske næringer
- Spredning av etnisitet for den utenlandske delen av befolkningen
- Andelen av arbeidsstyrken som er engasjert i kreative og kunstneriske yrker

Studien viser at det er storbyene som tiltrekker seg de kreative talentene her i landet. Men samtidig avdekkes en trend i retning av at mellomstore norske byer, scorer stadig høyere på attraktivitetsindikatorene. Det forklares med det økende antallet tilflyttere fra utlandet som bringer med seg ny type kompetanse og andre kulturelle referanserammer, og som, gitt at man er i stand til å inkludere disse egenskapene i regionens utvikling, gir positive kreative bidrag.

Utdanning bidrar sterkt til produktivitet, innovasjon og teknologiske fremskritt, og bidrar også til å tiltrekke seg flere velutdannede personer. For Ålesund sin del målte studien til Tinagli i perioden 1995-2007 en positiv utvikling for den «kreative klassen». Det skyldes særlig at det i perioden var en sterk tilvekst av humankapital, dvs. økende utdanningsnivå blant sysselsettingen. Ålesund har sammenliknet med storbyene også hatt en relativ god vekst når det gjelder sysselsettingens andel som driver med forskning, design og produksjon av høyteknologiske produkter. Svakest score på kreativitetsindeksen får Ålesund på den såkalte toleranseindeksen som måler andelen utlendinger, musikere, forfattere og kunstnere i befolkningen.

Kreativitetspotensialet i norske byer (Tinagli 2012)

Men kreativitet og innovasjon trenger altså ikke bare skolerte talent. En inspirerende sosial kontekst som oppfordrer til kreativitet og nye ideer, og som er åpne for impulser fra folk med forskjellige bakgrunner og kunnskaper, anses også viktig. Norske småbyer og tettsteder skårer lavt på kreativitetsindeksen, men det betyr ikke nødvendigvis at disse er uten kreativ kraft og potensial. Små steder kan kompensere og forbedre sitt kreative potensial ved at atkomsten til større byer gjøres enklere, raskere og mer tilgjengelig. Det kan derfor argumenteres for at norske kommuner må legge et regionalt perspektiv til grunn i sin tilrettelegging for næringsutvikling og vekst og ikke isolere perspektivet til én kommunens potensial alene. Tinaglis studie konkluderer med at Ålesund sammen med Haugesund, Porsgrunn og Tromsø, er byer som er i ferd med å bli mer interessante steder på norgeskartet. De kommer fra et adskillig lavere utgangspunkt enn de med lederrollen i kreativitetsindeksen som Oslo, Bergen og Trondheim.

2.5. Byregioner og den intellektuelle kapitalen

Regional utvikling handler altså om å mobilisere en drivkraft for å utløse utviklingspotensialet. Det innebærer å stimulere en innovasjons- og iverksetterkultur preget av lyst, evne (og risikovilje) til å sette nye ideer ut i livet. Antallet personer som har erfaring som selvstendig næringsdrivende brukes ofte som indikatorer for å vurdere et områdes evne til å lykkes her (RegLab 2014). De bringer med seg sine erfaringer som kan løftes frem av innovasjonssystemet og den geografiske klyngens iboende kraft. Så har vi sett at vekstorienterte bo- og arbeids-markedsregioner kjennetegnes av samarbeid, formelt og uformelt, mellom ulike virksomheter både funksjonelt og geografisk.

Næringslivet har tradisjonelt blitt verdsatt, ledet og kontrollert basert på styrken på deres finansielle situasjon og verdien av fysiske eiendeler. I takt med utviklingen av kunnskapssamfunnet kan det argumenteres for at verdivurderinger av virksomheter, i større grad må vektlegge de immaterielle ressursene som merkevarer, kompetanse, relasjoner og FoU. Dette er faktorene som er minst like avgjørende for suksess, men som bare i begrenset grad vises i tradisjonelle regnskap og verdivurderinger (Edvinsson & Malone 1997; Amdam, 2003; Magma, 2005). Overført til regionnivået bør faktorer som vurderer regionens intellektuelle kapital benyttes for å måle og analysere regionens faktiske potensial og suksess. Slik regional intellektuell kapital kan deles inn i tre:

- *humankapital* – Viktige verdidrivere er enkeltindividers kunnskap, ferdigheter, innovasjonsevne og erfaring.

- *strukturkapital* – Henspeiler på strukturene som må til for å legge til rette for humankapitalen i form av organisasjoner og rutiner for kunnskapsoverføring, patenter og prosesser og systemer som bidrar til å institusjonalisere kunnskapen.
- *Relasjonskapital* - Består av relasjonene mellom enkeltpersoner og institusjoner som kan bidra i utvikling og i hvilken grad man er i stand til å utnytte dem til det beste for regionen. Dette bygger igjen på tillit og fellesskap.

For å kunne fange opp, utvikle og bruke de immaterielle ressursene, må regionen ha evne til å legge til rette for mulighetene som disse gir. Pådrivere (entreprenører) som støtter seg på felles oppfatninger om regionale muligheter og utfordringer, og som opererer ut i fra vedtatte visjoner, strategier og handlingsrom, vil være nødvendig for å utnytte slike ressurser fullt ut (Amdam, 2003). Betydningen av den intellektuelle kapitalen poengteres både direkte og indirekte i litteraturen og kan med fordel brukes som analytisk utgangspunkt for å forstå utvikling og vekst på både organisasjons- og regionnivå.

Samtidig må den intellektuelle kapitalen kobles med finanskapital som understøtter materiell og immateriell infrastruktur. Finanskapitalen blir i Ålesundregionen mer og mer ekstern med økende dominans av børs og internasjonale eierinteresser. Dette utfordrer også attraktivitetsbildet. Uansett vil det være viktig at kapitalen er kompetent i den forstand at den stiller krav og tilfører virksomheter ressurser som bidrar til vekst basert på regionale forutsetninger og behov. I et regionalt utviklingsperspektiv vil det bety at regionale myndigheter, virkemiddelapparat og banker støtter opp om tiltak som utvikler de nevnte kapitalformene.

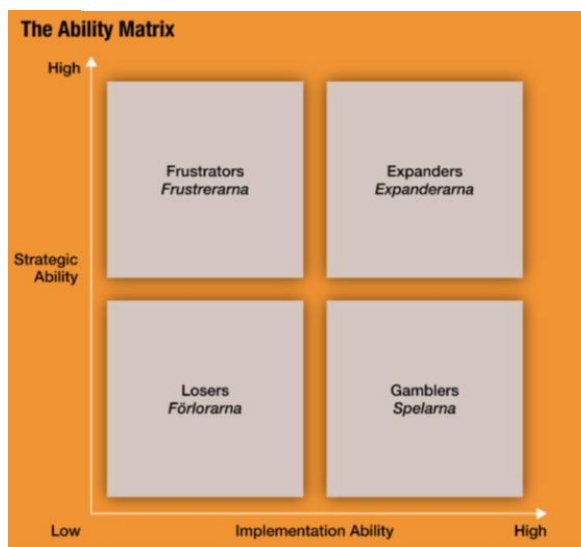
2.6. Regional strategi og gjennomføringsevne

Et målrettet engasjement fra offentlig sektor vil bygge opp under initiativ til innovasjon og stimulere samvirke mellom ulike aktører. Kommunenes rolle varierer og det er ulike forventninger til kommunene når det gjelder innsats i utviklingsoppgaver som går utover rollen som drifter av pålagte tjenester for befolkningen. Mange kommuner har satt utviklingsarbeid i en egen enhet som i noen tilfeller er lagt utenfor rådhuset og i samarbeid mellom flere kommuner og næringsaktører. F.eks. ser man det i konstellasjoner som Greater Stavanger og Oslo Business Region. Dette er organ som har et utvidet ansvar for slik tilrettelegging og som i mange sammenhenger operer på vegne av kommunen(e) de representerer.

Etableringen av Ålesundregionens Utviklingskontor (ÅRU) var i sin tid også begrunnet ut i fra at man trengte et utviklingsorgan som kunne arbeide delvis løst fra kommuneforvaltningen og for flere av interessentene i bo- og arbeidsmarkedsregionen.

Planlegging som foregår på tvers av forvaltningsstrukturer og som tar hensyn til den funksjonelle regionens utstrekning, er særlig tjenlig når en opererer på et regionnivå. Da handler det om mer enn å etablere interkommunalt samarbeid om visse tjenester, men om samspill i arbeidet med å legge til rette for regionens samlede utvikling. For å sikre at alle interessentene får eierskap og deler strategiene som utvikles, bør det sikres en form for samarbeidende ledelse eller «collaborative leadership» (Asplund, 2011). Man kan også tenke seg at man har en form for «nettverks-manager» som binder de ulike interessentene sammen i et quadruple helix

Mulighetsmatrise i regional utvikling
(C. Asplunds Place management, 2011)

perspektiv. Det viser seg at regioner ofte presterer dårligere enn forventet fordi gode ideer og intensjoner ikke blir realisert pga. sviktende gjennomføringsevne. For å lykkes med samarbeid over kommunegrensene og med både offentlige og private aktører involvert, trengs det gode, omforente strategier som angir veivalg og prioriteringer. Disse må følges opp slik at felles utviklede strategier og tiltak settes ut i livet. I den forbindelse kan det argumenteres for at det trengs et apparat som er i stand til å være pådriver og ansvarlig for at handlingene gjennomføres som forutsatt. Et slikt organ må besitte gjennomføringskraft gjennom tilstrekkelige (immaterielle og materielle) ressurser og legitimitet i regionen det skal betjene. Det innebærer i praksis en strategisk og politisk forankring som evner å forene regionale interesser i offentlig og privat sektor.

I det regionale organet «Business Region North Denmark», uttrykker man det på følgende måte: *«Vi har oppbakning fra alle 11 kommunene i regionen, har styrket vår handlingskapasitet, fatter hurtige beslutninger og har hurtig implementering, med styrke».*

3. Governance – en prinsipiell tilnærming til ledelse av regioner

3.1. Hvorfor dannelse av regioner?

Det er gjennom årene gjort mange forsøk på å styrke det regionale samarbeidet på Sunnmøre. Styrking av samspillet i Ålesundregionen må sees på som en del av denne tradisjonen. I dette ligger også at regionbegrepet ikke er entydig, men innenfor en region (Sunnmøre) kan det dannes flere delregioner, eksempelvis ByRegionen Ålesund. Formålet med regiondannelsene, er at dette skal styrke det indre samarbeidet og gi større kraft i arbeidet med *nærings- og samfunnsutvikling*.

Strategier for lokal og regional utvikling, har de de siste årene blitt stadig mer utfordret i forhold til grenser, myndighetsområder osv. Regioners rolle må også sees i sammenheng med sentrale myndighetsgrep, som omfatter regionenes posisjon og oppmerksomhet i det nasjonale bildet. Mye av oppmerksomheten rettes mot de større byregionene i statens eget reformarbeid knyttet til høyere utdanning (høyskole og universitetsreform), organisering av sikkerhet (politireform), omorganisering av direktoratstruktur, organisering og struktur på spesialiserte helsetjenester, og i denne sammenheng kommunereform osv.

Dannelsen og utviklingen av byregioner og landsdelsregioner blir ofte satt i sammenheng med nasjonal *disintegrasjon* (Selstad 2004). Nye regiondannelser kommer til fordi nasjonal identitet betyr mindre, men hvor regional historie og tilhørighet betyr desto mer. Dette kalles gjerne for en *ovenfra-og-ned* regionalisering, som kan klassifiseres under de eksogene drivkreftene, og i ByR Ålesund tas med som ytre påvirkning av regionens utfordringer.

Å forstå de ytre kreftene (eksogene), gir meningsskaping til de prosessene som i dag gjennomføres som regionalisering *nedenfra*, og som innebærer regional integrasjon som en følge av større mobilitet, større geografisk rekkevidde, og som igjen henger sammen med mindre kostnader forbundet med forflytning og teknologiske endringer. Med andre ord henger en slik regionalisering *nedenfra* sammen med at tid og rom blir endret. Regionaliseringen beskrevet over, henger i stor grad sammen med hverdagsmobilitet og interaksjon. Denne er i dag omfattende i norske byregioner, og med til dels stor rekkevidde. Den økonomiske geografien har imidlertid også vist at næringslivet er basert på interaksjon i en regional kontekst, og hvor regionene ofte er beskrevet som funksjonelle regioner. I ByR-Ålesund er den regionale konteksten beskrevet som en klynge driven økonomi.

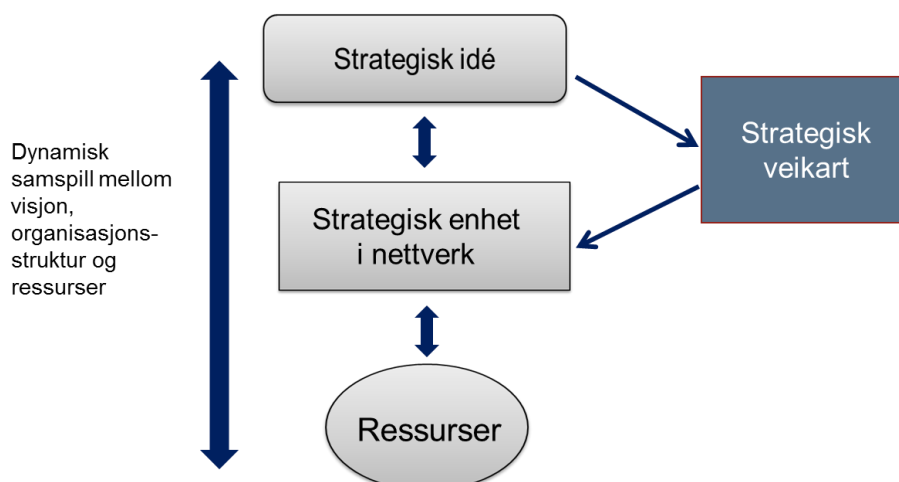
Eksogene drivkrefter kan forstås som ulike typer forhold som har sitt utgangspunkt utenfor regionen, men som påvirker regiondannelsen. Mange av de regionale aktørene som har interesse av at regionen styrkes gjennom samarbeid og samspill, er aktører som hele tiden utfordres av verden utenfor. Dette gjelder eksempelvis hovedtyngden av næringslivet på Sunnmøre. De *endogene* drivkreftene kan slik ikke sees løsrevet fra de eksogene. I byregionen er dette særdeles viktig, da sammenhengene de mange interessene står i er særdeles dynamiske. Nettverks-, eller *governance* tilnærminger, som vi ser i de større byregionene, kan tjenesom eksempler. Regional politikk, styrken og drivkreftene i denne, er i mange tilfeller vanskelig å gripe. Regionale aktører er gjerne innvevd i internasjonale og globale kontekster. Dette gjelder særlig for næringslivets aktører. Ser vi ByR Ålesund prosjektet i en referansesammenheng, finner vi at mange av aktørene og organisasjonene involvert i prosessen, befinner seg både innenfor og utenfor regionen.

Derfor må region forstås som nettverk av aktører og relasjoner, som har ulike forankringer og referanser. Dette gjelder også i byregion-perspektivet.

Regional politikk som berører tilhørigheter, hverdagsliv, næringsliv og håndteringen av eksogene drivkrefter, er et potensielt og aktuelt konfliktfylt samfunnsfelt. Dannelsen av byregioner er også et slikt område. Byen er alle steder, og alle steder er i byen. Alle steder blir urbanisert, samtidig som de sterkeste og mest dynamiske bysentra blir globalisert. Som oftest blir slike prosesser omtalt på nasjonalt nivå, og da gjerne knyttet opp mot de større byregionen. Slike prosesser skjer også på lavere geografiske nivå som i mellomstore byregioner og landsdelsregioner. Regionale urbaniseringsprosesser, bidrar til at de engang så faste grensene mellom by og omland forvitrer eller får nytt meningsinnhold. Slike grenser og de grenseskapende prosessene er aktive krefter i det sosiale livet.

Forprosjektet i ByR Ålesund, viser at denne byregionen har alle de særtrekk, mekanismer og kompleksitet som bidrar i regionaliseringsprosessene. Grenser forsvinner ikke, men kan få endret betydning. Mangfold av relasjoner, samhandling, og vekslingen ved at endogene og eksogene krefter kan spille sammen, gjør at byregionens utviklingsdynamikk kan nyttes til å gi vekst og utvikling i hele regionen. Utfordringen er å utvikle en fasilitator eller nettverks-manager, som kan bringe interessentene sammen, og gjennom dette interagere i et samspill. Et samspill som må gis en retning (visjon/strategisk ide) for fremtidige veivalg og handlinger.

Eksempel på strategimodell (utviklet for Sunnmøre Regionråd JP Konsult - 2013)

3.2. Regioner som strategiske enheter

Dette arbeidet har satt fokus på ByRegionen Ålesund, og på den evne til å hevde seg i forhold til omgivelsene utenfor. Dette er en **strategisk** utfordring, siden dette handler om å hevde seg i konkurranse med andre. Konkurransen er ikke et kretsmesterskap, men å hevde seg i et globalt perspektiv. Regionen må evne å fremstå som en strategisk enhet, og utvikle si rolle og posisjon med dette som utgangspunkt. Hva ligger i dette, og hvordan bringe samfunnsaktørene inn i et samspillende nettverk?

Strategi bør ses som en type plan, dvs. som noe vi lager for å *forberede* hva vi må *gjøre* for å oppnå noe (et «mål»). Men det er en spesiell type plan, laget for *en spesiell type utfordringer og betingelser*, nemlig hvor oppgaven innebærer å hevde egne interesser i møte med andres. Det spesielle er at man da står overfor andre som også søker å ivareta *sine* interesser, og kanskje aktivt hevder dem *mot våre*, via *egne strategier*. Eller vi må hensynta deres interesser, evt. vinne dem for vår sak. Strategier lages altså for sosiale handlingssammenhenger, hvor vi i stedet for *natur* forholder oss til *aktører* som hevder sine interesser mot våre. Slike handlings-sammenhenger vil ikke ligge fast, men vil skifte med aktørenes trekk, mottrekk, styrke osv. De er prinsipielt dynamisk og rivaliserende, med mer eller mindre *”spillpreg”*. Ut fra ovenstående kan en minimumsdefinisjon på strategi være:

En strategi er et forberedt, intelligent opplegg for å hevde en parts interesser overfor (i konkurranse med) en eller flere andre intelligente parter mht en antatt fordel/gevinst. (Vanebo, 2013). Noen av de perspektivene som må bringes inn i formuleringen av en strategi:

1. *oppgaven det er å sikre territoriets næringsgrunnlag (næringsutvikling), og grunnlaget for fremtidig verdiskaping*
2. *konkurransen med andre tilsvarende byregioner om å få størst mulig andel av statlige og evt andre offentlige midler, utbygginger osv.*
3. *kampen for attraktivitet, for å sikre bosettingen, rekruttering av kompetent arbeidskraft. Ikke minst fremstå som en attraktiv vert for næringsaktører, både de som er her og de vi ønske hit.*

Hva kan egentlig en regional nettverksaktør bidra med i forhold til regionens næringsliv og øvrig samfunnsliv, og hvilken rolle skal en regional strategi for næringsutvikling eventuelt gå ut på? Hva skulle i så fall *merverdien* av dette være? Hvorfor ikke la næringslivet selv bestemme hva næringslivet skal satse på, og la en regions næringsstrategi være summen av *næringsaktørenes* strategier?

Ett svar på dette er at næringslivet bygger på en rekke *samfunnsmessige forutsetninger*, så det får en form for *systemkarakter*, som kan påvirkes bl.a. på regionalt nivå. I den nye kunnskapsøkonomien vil f.eks. offentlig utdannings- og FoU-innsats ha stor betydning for næringslivets konkurransekraft, dvs. evne til å hevde seg. Mange ser at det faktisk *kan* gi en merverdi om dette formes aktivt og målrettet. Noen synes også å ha lyktes, slik som samarbeidet i Øresund-regionen, som i dag fremstår som den mest kraftfulle og dynamiske regionen i Norden. Spørsmålet er om vi kan lære noe av dette, som kan overføres til mindre byregioner. Et viktig utgangspunkt er at regionene faktisk kan romme særegne forutsetninger for økonomisk nyskaping og vekst. I flere land er det derfor økt satsing på regionene i den økonomiske utviklingspolitikken, og i særlig grad satsing på byregionene. I norsk politikk uttrykkes dette som at byregionene har et stort potensiale for utvikling (statsbudsjettet 2015). For å utløse den enkelte regions og byregions spesifikke næringspotensial, søkes *generelle* statlige virkemidler i en viss grad avløst av regionalt tilpassede virkemidler på basis av *regionale strategier*. Dette ser vi tydelig i EU's nye satsing på bl.a. *”Territoriell samhörighet”* og *”Smart spesialisering”*, noe som etter hvert trolig vil påvirke også norske regioner. Teorier

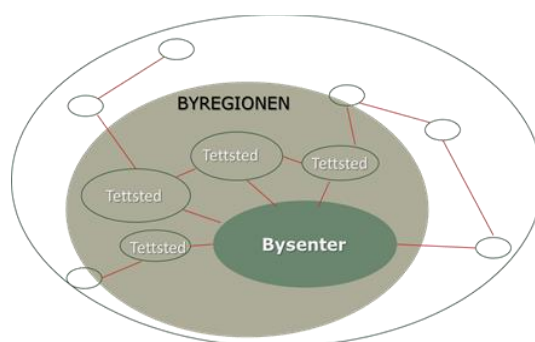
om fordeler med klyngedannelse, om kulturelle og verdirelaterte forholds betydning for kunnskapsøkonomien osv., er noen av elementene som hører med her.

Når det legges økende vekt på regionenes egen evne til å fremme sin økonomiske utvikling, betyr det at de i større grad må agere som strategiske enheter og utvikle strategier. Selv om dette ikke er enkelt, indikerer det uansett at regioner nå kan bli nødt til å ta strategispørsmålet mer seriøst. Noen vil kanskje ha behov for å skjerpe sin forståelse av strategibegrepet, for å kunne utvikle bedre og kanskje mer "egentlige" strategier. De fleste regioner vil antakelig ha behov for å utvikle bedre institusjonelle strukturer for strategisk handling. Samspill i nettverk (governance) er et sentralt perspektiv som bør utvikles.

3.3. ByRegion Ålesund – del av en større region.

For å kunne samspille bedre, og gjennom dette utvikle det potensialet som er knyttet til å forløse indre utviklingskrefter, er det et poeng å se verdiskapingsutfordringene i et større bilde. Mye av det som legges til grunn i EU's strategier mot 2020 er å utvikle de spesialiserte regionene, eller som det heter; *Successful regions make successful business*. Hva er det som forventes å møte regionen i fremtiden? Der det tidligere ble lagt stor vekt på makro-økonomiske forhold, og i dag regioners evne til innovasjon og omstilling, vil det i fremtiden bli mer evnen til å utvikle det unike som avgjør om regioner kan fremstå som mer eller mindre vellykkede.

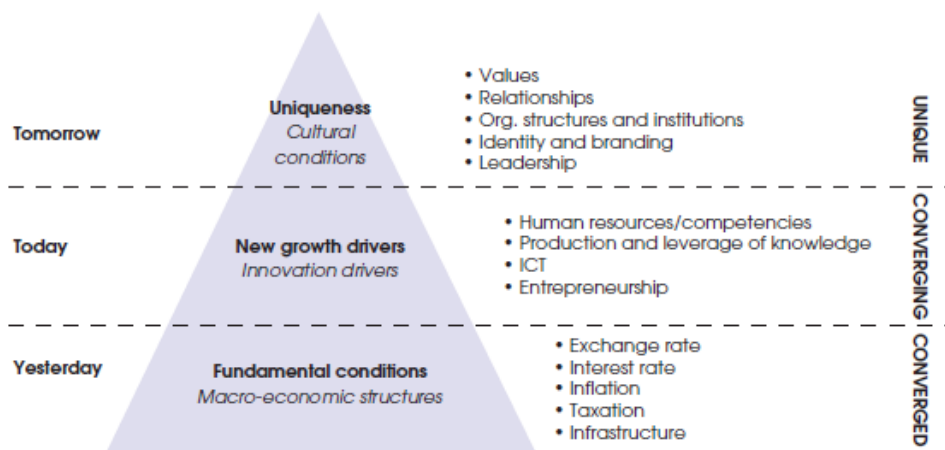
Byregionen samspiller med omlandet

Figuren under er m.a. brukt knyttet til utvikling av Øresund-regionen, som inkluderer to land og to store byer, København og Malmø. Om dette regionsamarbeidet har relevans til ByRegionen Ålesund eller det større Sunnmøre, kan bare deltakerne i partnerskapet selv avgjøre. Noe av motivasjonen for samarbeidet i Nordens mest dynamiske region for å møte den globale utfordringen ligger i:

"You cannot expect any metropolis to be able to offer everything. But the surrounding region must be able to offer it all. The ability to cooperate with the surrounding metropolises in order to create an attractive investment area makes the difference between winners and losers now and in the future." Uffe Ellemann-Jensen, Chairman of Baltic Development Forum, 2003.

Grunnlaget for regional konkurranseevne. Dansk Innovasjonsråd 2004

Modellen er brukt for å understøtte perspektivene i en regional sammenheng, der private og offentlige interessenter (stakeholders) danner nettverk som utgangspunkt for utvikling av en regional strategi (byregionstrategi) og implementering av en cluster-fokusert tilnærming til vekst og utvikling. Det må være en hovedprioritet for et nettverk og en nettverksmanager, å utvikle et system og et lærende perspektiv for hvordan det interne samspillet kan bidra til å styrke regionens utviklingsevne, og hvordan vi bedre kan trekke på kunnskap og erfaring fra vellykkede regioner utenfor oss.

Det er noen faktorer og mekanismer som vil kunne forsterke klyngen(-es) fremtid:

- Tilgang på spesialiserte leverandører, kunder og serviceaktiviteter.
- Utvikling av et større og mer velfungerende arbeidsmarked med tilgang på arbeidskraft med relevant og spesialisert kompetanse.
- Utvikling av en «industriell atmosfære»: sosio-kulturelle forhold som understøtter informasjonsdeling, innovasjon og entreprenørskap.

Det er vesentlig for å lykkes at det formes policy-strategier som understøtter og forsterker de regionale fortrinn og unike egenskaper. Viktigheten av å se regionens kulturelle særtrekk, næringssamfunnets strategier og sammenhengen dette har for økonomisk vekst er særlig understreket av Ricard Florida (2012), der særlig de kreative og entreprenør orienterte menneskene (de som bidrar sterkest til økonomisk utvikling) hevdes å velge de byer og regioner som har den åpneste og mest tolerante kulturen. Dette innebærer at det må fokuseres på immaterielle verdier også, ikke bare på fysiske eller økonomiske betingelser for vekst og utvikling.

Illustrasjon av de to perspektivene ved utvikling av regional attraktivitet

3.4. ByRegionen Ålesund som strategisk enhet

I de mer uformelle nettverk mellom offentlige og private aktører i politikktutformingen, ligger det en potensiell kilde til uforutsigbar og lite stabil politikk, manglende legitimitet, koordinering og politisk styring. Effektivt samarbeid krever koordinering.

Regional utvikling gjennom partnerskap må bygge på at samarbeidet gagnar regionen som helhet, ikke kun enkeltaktører. Et grunnleggende prinsipp for partnerskaps- og nettverksmodellen, er at tett samarbeid bidrar til utvikling. Amin og Thrift (1994) oppsummerer de sosiale faktorene som bidrar til økonomisk suksess med begrepet «institusjonell tetthet», integrasjonen av formelle og uformelle kulturelle, økonomiske og politiske nettverk. De legger ikke bare vekt på tett samarbeid i seg selv, men ser også viktigheten av at mange ulike typer institusjoner bidrar med sin kunnskap og sitt grunnlag for vekst og utvikling gjennom nettverkssamarbeidet. Hvilke aktører som deltar, med hvilke behov og hvilken kunnskap, vil variere mellom ulike regioner og danner grunnlag for ulike utviklingsretninger og ulike regionale fortrinn. Også Porter (1990) trekker frem kunnskapen som ligger hos ulike typer aktører og hvordan både myndigheter, kunnskapsmiljøer, næringsorganisasjoner og bedrifter må være aktive samarbeidspartnere for å kunne identifisere og fremme regionens komparative fortrinn. Gjennom det nettverksbaserte

samarbeidet blir kunnskap, formell og taus, utviklet og spredt. Slik kan samarbeid mellom ulike typer av aktører, bidra til høyere innovasjonsaktivitet i utviklingsarbeidet, ikke bare innad i organisasjonene, men i regionene som sådan.

I dette prosjektet er det så langt gjort lite for å kartlegge de uformelle nettverkene som eksisterer. Vi kan ha en oppfatning av at de uformelle nettverkene avviker fra de formelle. Relasjonene mellom aktørene følger ikke de formelle rutinene. Offisielt sterke samarbeidspartnere har knapt kontakt med hverandre. Formelt sterke aktører opplever ofte å ha liten innflytelse over bruk av midler og ressurser som går med i samfunnsprosesser som har som er ment å styrke regionens attraktivitet og konkurransekraft. Dette kan skyldes at nettverkene ikke er dannet slik som nettverk i governance-teoriene *kan* defineres som:

Selvorganiserte, løst koblede, interorganisatoriske interaksjonsenheter som blir holdt sammen av at der eksisterer en gjensidig avhengighet og tillit, og at beslutninger blir tatt på basis av forhandlinger. (Rhodes, 1997).

Det er strukturen i nettverkene som avgjør hvor lett eller vanskelig informasjon og kunnskap flyter mellom aktørene. Strukturen er avgjørende for hvorvidt nettverket lar seg koordinere, som helhet, og i eventuelle underliggende deltagende interessegrupperinger.

Den nye regionalpolitikken ideal om endogen vekst fordrer større grad av involvering av lokale aktører og næringsaktører enn tidligere policymodeller. Samarbeid mellom offentlige aktører og private næringsaktører utvider beslutningskoalisjonen, noe som kan lette iverksetting av regionale strategier. Inkludering i de regionale planprosessene vil sørge for nødvendig forankring av politikken hos de aktører som faktisk omfattes, og på den måten bidra til iverksetting. Gjennom samarbeid kan det skapes en felles oppfatning hos både offentlige og private aktører om hvilke tiltak som er nødvendige og gunstige for å utvikle næringslivet i regionen. Effektivt samarbeid kan bidra til å balansere ulike synspunkter og sikre at ingen aktører eller verdensbilder blir for dominerende. Effektivt samarbeid fordrer at man evner å inkludere mange aktører fra de ulike relevante miljøene. Effektivt samarbeid fordrer imidlertid også koordinering på tvers av ulike interesser i regionen.

Byregionsamarbeidet må vurdere å etablere et handlekraftig apparat som kan fungerer som styringsaktør og nettverksmanager, med funksjon som pådriver, fasilitator og iverksetter av regional initiativ og tiltak.

3.5. Governance-perspektivet – også i ByR sammenheng?

Governance er i stor grad et begrep som har blitt utviklet i en britisk kontekst. Rhodes (1996) viser til at man i dag ser at særlig produksjon av velferdstjenester i Storbritannia skjer gjennom nettverk. Nettverk benyttes da som betegnelse på flere aktører som er gjensidig avhengige av hverandre for f.eks å kunne levere tjenester. Frivillige organisasjoner, næringslivsorganisasjoner, lokalsamfunnsgrupper, administrasjon og profesjoner kan være eksempler på slike gjensidig avhengige aktører. Governance handler da i følge Rhodes (1997:52) om å styre («managing») slike nettverk.

Governance kan forstås som selvorganiserende interorganisatoriske nettverk. Disse kjennetegnes av tillit, gjensidig tilpasning og avhengighet med hensyn til måloppnåelse. Gjensidig avhengighet forutsetter felles interesser, eller at man er i stand til å forhandle fram noen og at det eksisterer en gjensidig avhengighet for å nå målene. Governance forstått som nettverk, kan være en fruktbar tilnærming også i en norsk regional utviklingskontekst. Sett på bakgrunn av hvilken forståelse de legger til grunn, fra styringsform til større vekt på prosess, er dette kun en del av hvordan begrepet ofte brukes. Hvis man som vist foran, vektlegger andre aspekter ved perspektivet, åpner det for muligheter til å sette fokus på andre sider ved

virkeligheten. Man åpner opp for å reise andre typer spørsmål og for at andre typer empiri vil være sentrale. Dette kan bidra til å skaffe ny og supplerende kunnskap om hvem som styrer og hvordan dette skjer. Ved mer tradisjonelle tilnærminger setter den formelle strukturen og det representative systemet rammer for hva som anses for fruktbar og hensiktsmessig empiri.

Kontakt mellom politikere og borgere, enkeltvis eller som organiserte interesser, er ikke nødvendigvis noe nytt, men det forhindrer ikke at det bør studeres eller at det er en interessant innfallsvinkel. Governance-perspektivet åpner for en mulighet til å studere de uformelle strukturene, alene eller sammen med det formelle, på en ny måte. Man kan være stand til å forklare en større del av de faktiske maktstrukturene samt etablere effektive styringsformer tilpasset en virkelighet med mange aktører og skiftende aktører etter sak. (Eide og Hanken, 2009).

3.6. Etablering av samspill i nettverk

Det bor 77.000 mennesker i Byregionen Ålesund, i nasjonal sammenheng en større mellomstor byregion, noe som kan gi betydelig gjennomslagskraft i mange sammenhenger om evnen til å arbeide sammen utvikles. Den kompakte geografiske sammenheng og den pragmatiske kulturen som preger de samarbeidende kommunene, gjør at vi kan utnytte dette til å skape løsninger og utviklingssammenhenger som er ubyråkratiske og fleksible. De er dette vi må utnytte og kalle for **småbyregionsfordeler**. Den pragmatiske tilnærmingen til hvordan utfordringene og oppgavene skal løses i felleskap må trekkes frem som et regionalt fortrinn.

Utfordringen i fortsettelsen blir å kunne samle seg om en felles politisk utviklingsstrategi for de 5 kommunen som utgjør byregionen. Visjonen er å kunne utvikle et sterkt samarbeid som har perspektiv på hva fremtiden fordrer og med kraft i lederskapet til å møte utfordringen proaktivt eller fremoverlent. I nettverk med andre skapende krefter i regionen, næringssamfunnet, utdanning og FoU, utvikle en sterk basis for hele Sunnmøre sin attraktivitet og konkurransekraft. Dette gir også grunnlag for å løfte frem mer ambisiøse utviklingsprosjekter i fremtiden.

Studier viser at de byregionene som har størst vekst og virker mest attraktiv på investeringer og næringsetableringer, er gode på å samspille internt og evner å utvikle felles visjoner for samfunnsutviklingen, vil styrke sitt utviklingspotensial. Dette forprosjektet har vist at Byregionen Ålesund kan bli en slik region. I et fortsettende arbeid, der fokus rettes mot samspill i et regionalt nettverk (ByRegion- Governance) må vi spørre oss hvordan dette rent faktisk ser ut i dag, og hva det bør utvikles til i morgen. Ikke minst med kunnskap om de samarbeidene aktørenes indre logikk og perspektiver, vil et nettverkorganisert samarbeid by på mange interessante utfordringer.

Nettverksperspektiv i en strategisk sammenheng er; sammen med hvem?

- Hvem må delta
- Hvem bør delta
- Hvem trenger ikke å delta

Gjennom ByR-Ålesund sin deltagelse i det nasjonale nettverket for de 33 byregionene som er med i programmet, har det blitt presentert en rekke eksempler på byregional mobilisering. Under gjengis noen momenter fra dansk byregionsatsing (www.distriktssenteret.no).

Ingredienser til regional vekst i byer / byregioner

(Bjarne Jensen, Reg.lab, ByR-samling i Stjørdaal, november 2014):

1. **ERHVERVSMÆSSIGE STYRKER. BYG PÅ DE GIVNE:** Fremtidens vekst springer ud af de eksisterende styrker og klynger. Sats på spesialiseringerne.
2. **OPBYG SPECIALISEREDE UDDANNELSESMILJØER:** Mellemstore byer kan opbygge specialiserede uddannelsesmiljøer som matcher lokale behov.
3. **AMBITIØS BYUDVIKLING :** Byudvikling og erhvervsudvikling skal bindes sammen i en langsigtet helhed. Gør ambitioner og særtræk synlige for alle.
4. **TAG STYRINGEN:** For at lykkes er det afgørende at der er stærk politiskadministrativ styring af udviklingsretningen – og holde fast.
5. **SKAB OPBAKNING:** Bred forankring og involvering. Skab et langsigtet, varigt 'projekt'. Mobiliser partnerskaber – både indenfor kommunen og udadtil.
6. **VÆR INNOVATIV:** Der er mange byer der gerne vil alt. Hvilken by er du? Vær nyskabende mht. profilering, selvforståelse og organisering.

Denne oppstillingen kan fungere som en sjekkliste også i dette forprosjektet. Ikke minst med tanke på at Dansk regional utvikling, bygger på et reformarbeid i sin lokalforvaltning som nå er mer enn 10-år gammelt, vil vi kunne hente mye ut av de erfaringene som nå gjøres.

I rapporten som Møreforskning har utviklet for prosjektet: *Ålesundregionen – Integrert og fragmenter?*, er nettverksorganisering og perspektiver ved denne nærmere omtalt. Her står det m.a.o.:

«Samtidig har det vært en bevegelse bort fra hierarki til nettverk som dominerende metafor. I den neo-endogene retningen er det lagt vekt på at utvikling ikke kan skje ut fra bottom-up strategier alene, fordi det er nettverkene internt og ut av regionen som er viktige (Lowe m.fl. 1995). Nøkkelen til suksess er å kunne kontrollere utviklingsprosessene, både de interne og de eksterne gjennom nettverk og allianser. Det er i denne sammenheng territorielle partnerskap kommer inn i bildet for å kunne få til en kopling mellom næringsliv, lokalsamfunn og utviklingsaktører. Erfaringer med denne utviklingsmodellen viser at det er essensielt at partnerskapene deltar i nettverk som går ut av regionen slik at de ikke utelukkende bygger på lokale fortrinn, men også ser hvordan fortrinn som ligger utenfor regionen kan utnyttes (Shucksmith 2010). Det er også vesentlig å bygge allianser mellom ulike forvaltningsnivå – og samtidig være oppmerksom på hvordan maktforholdene fortsatt kan operere i hierarkiske former selv om settingen er «nettverk».

Dette utfordrer videre vår oppfatning av hvem bør utfordres til å delta i et tenkt nettverk. Et fortsettende arbeid vil måtte forholde seg til dette spørsmålet.

prosesser med å vurdere Sunnmøres fremtidsmuligheter i scenarie-prosjektet Sunnmøre i Framtida (Berrefjord, 2010). Analysen kom med følgende anbefalinger:

- Etabler formelle og uformelle møtestedet
- Arbeid for statlige arbeidsplasser
- Rolleavklaring mht. fremtidig samhandling
- Utvikling av tilbudet på Ålesund Lufthavn Vigra
- Tiltak for å trekke til seg kompetent arbeidskraft
- Skap tillit i regionen om gjensidige mål med samarbeid

4.2. Befolkningsutvikling og – sammensetning

Byregionene får en stadig viktigere rolle i norsk økonomi og samfunnsliv. Dette er godt beskrevet i Storbymeldingen (KMD, 2003) og i regjeringens ambisjoner for regionalpolitikken (St.prop.nr 1, 2014). De seks storbyregionene Tromsø, Trondheim, Bergen, Stavanger, Kristiansand og Oslo kan vise til en samlet befolkningsvekst på 18 prosent over perioden 2000-2012. Resten av landet kan vise til en vekst på 7 prosent.

	Norge	Sverige	Danmark	Finland	Island	Europa
Befolkningstetthet (innb./landareal i km ²)	16,5	23,4	130,4	17,8	3,2	116,3
Andel bosatt i tettsted (%)	80,6	85,1	87,4	84,7	93,8	-
Ikke-bosatt areal (%)	81	71	3	66	99	+/- 60

Kilde: Roto (2012), Eurostat og de respektive nordiske statistiske sentralbyrder

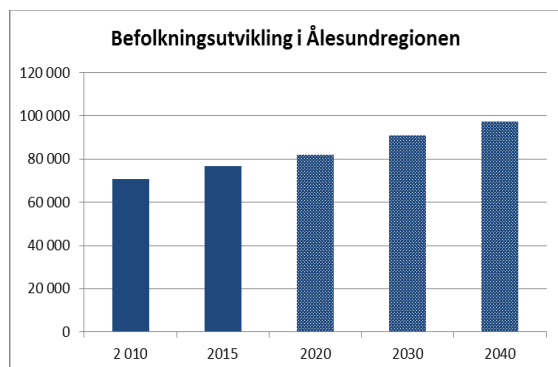
Med unntak av Danmark og de sørlige områdene av Norge, Sverige og Finland, er store deler av det nordiske arealet nærmest folketomt sammenliknet med områdene lenger sør i Europa. Mot dette bakteppet ser man hvorfor regionalpolitikken i disse landene historisk har handlet om å kompensere for ulemper med blant annet lav tetthet og store avstander til større arbeidsmarkeder.

Ti på topp	Vekst i folketall
Stavanger/Sandnes	19,5
Oslo	17,7
Trondheim	15,2
Bergen	15,1
Tromsø	14,0
Kristiansand	13,4
Drammen	13,3
Alta	12,8
Ålesund	12,3
Moss	12,3

Kilde: SSB. Beregninger: KMD.

Den regionale befolkningsutviklingen er i stor grad preget av en sentralisering i den forstand at en stadig større andel av befolkningen lever i eller nær større bysentra. I dag bor drøyt 80 prosent av befolkningen i Norge i byer eller tettsteder. 45 prosent bor i storbyområdene.

Befolkningsutvikling - faktisk og prognose

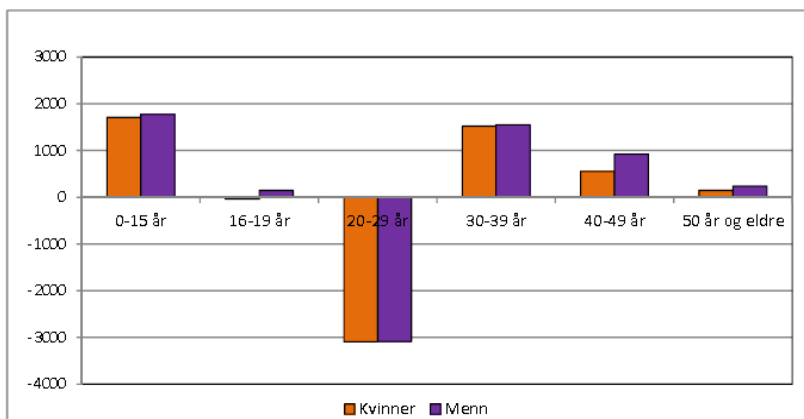

Ålesundregionen har en klar positiv befolkningsvekst med over 14 prosent vekst de siste ti årene. Det er den klart kraftigste i fylket. Internt i Ålesundregionen er det Skodje og Sula som har sterkest prosentvis veksten mens de i absolute tal er Ålesund og Sula som øker mest. Regionen hadde ved starten av 2015 nærmere 77.000 innbyggere og prognosene til SSB (middelalternativet) tyder på fortsatt jevn befolkningsvekst i årene fremover og vil være nesten 100.000 i 2040. Sammenliknet med de største bykommunene i landet taper imidlertid

Ålesundregionen terreng. De seks største byene og tilhørende nabokommuner har alle en sterkere prosentvis befolkningsvekst enn Ålesundregionen.

For Ålesundregionens del er det innflytterne som står for den klart største andelen av befolkningsveksten. $\frac{3}{4}$ av befolkningsveksten de siste fem årene (2009-2013) kan tilskrives tilflytting.

Nettoflytting i Møre og Romsdal 2000-2009 etter kjønn og alder (absolutt).
Kilde: Møre og Romsdal fylkesstatistikk.

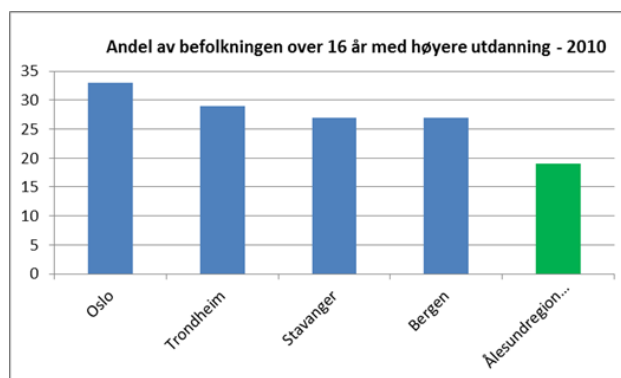
Sett under ett er det langt flere menn enn kvinner som flytter til fylket, og særlig fra utlandet. Denne trenden er ikke minst gjeldende i Ålesundregionen som har et betydelig mannsoverskudd som følge av at arbeidsmarkedet tiltrekker seg flest menn. Av nettotilflyttingen til Ålesundregionen i aldersgruppen 26-35 år, er neste 20 prosentpoeng flere menn som følge av høy arbeidsinnvandring til en mannsdominert industri (Båtevik mfl. 2014). Dette er et uvanlig utviklingstrekk for en bykommune/byregion. Tidligere undersøkelser viser at arbeidsgivere foretrekker tilbakeflyttere fremfor tilflyttere (Båtevik 2013). I de andre storbyene, og særlig i Bergen, utgjør også tilflytting en relativt større andel av befolkningsveksten men ikke i like stor grad som i Ålesundregionen.

Befolkningssammensetning etter aldersgruppe. Prosent. Kilde: SSB

	Oslo	Trondheim	Stavanger	Bergen	Ålesundregionen
Under 20 år	22	23	25	23	25
20-39 år	36	33	31	32	27
40-69 år	34	35	36	35	37
Over 69 år	8	9	8	10	11

Ålesundregionen skiller seg også fra andre byregioner og særlig storbyene ved at det er en vesentlig lavere andel personer i «den produktive alderen», de unge voksne mellom 20 og 40 år. Skjevheten i kjønn- og alderssammensetning er foruroligende ettersom det demografiske vekstpotensialet ikke tas fullt ut.

Det er samtidig et trekk ved regionen at befolkningen i tillegg til å være relativt gammel også har relativt lavt utdannede i alle aldersklassene. Totalt har 29,2 pst. av den norske befolkningen over 16 år høyere utdanning. De store byregionene har den høyeste andelen høyt utdannede. En del av strømmen til de store byene handler nettopp om flytting til utdanningsstedene. En høy andel med høyere utdanning i en region er

gjærne forbundet med økonomisk vekst (KMD, 2014). Med et godt tilbud av attraktive jobber i samme region vil det være mange som velger å bli værende også etter endt utdannelse. Høgskolen i Ålesund har vokst kraftig de siste årene med 2.200 studenter i 2015. Veksten i perioden er høyere enn gjennomsnittet for de statlige høgskolene. Statistikken viser også at rundt 70 prosent, avhengig av fagretning, rekrutterer studenter fra Møre og Romsdal med sykepleierstudiet som det med flest lokalt rekrutterte (Stambøl, 2013). Maritime og biologiske fag rekrutterer ca 50 prosent utenfra. Et interessant trekk er at de fleste som utdannes ved Høgskolen i Ålesund også får jobb i fylket.

4.3. Næringsstruktur og attraktivitet

Vurdert etter ulike attraktivitetskriterier scorer Ålesundregionen allikevel relativt høyt, sammenliknet med andre byregioner. NHO utfører jevnlig analyse av byregionene og rangerer dem etter visse attraktivitetskriterier.

Høyest rangerte regioner etter gjennomsnitt for indikatorer, «Kommune-NM». 2014.

	ALLE	Arbeids- marked	Demo- grafi	Kompe- tanse	Lokal attrak- tivitet	Kom- mune- økonomi
Osloregionen	1	3	5	3	2	1
Stavangerregionen	2	2	2	5	1	2
Kongsberg/Numedal	3	1	18	1	15	9
Bergensregionen	4	8	4	4	6	6
Trondheimsregionen	5	15	1	2	13	14
Ålesundregionen	6	9	9	37	11	8
Kristiansandregionen	7	30	6	7	12	23
Haugesundregionen	8	26	10	11	7	15
Tromsøregionen	9	19	7	15	21	19

Indikatorene i NHOs undersøkelse fokuserer på størrelsen til arbeidsmarkedet og sysselsettingsandelen, befolkningsvekst og andelen unge i forhold til eldre, utdanningsnivå, inntektsnivå og innpendling, samt kommunenes økonomiske status. Ålesundregionen (her inkludert med Sandøy) rangeres på sjette plass i 2014 og scorer høyt på alle indikatorene med unntak av «kompetanse» som vektlegger andelen av regionens sysselsatte med høyere utdanning. Der er Ålesundregionen helt nede på en 37.plass. Mens det i de andre byregionene stort sett er over 25 prosent med høyere utdanning, er det i Ålesundregionen 19 prosent.

Nystartede foretak representerer ofte nødvendig omstilling og fornying i næringslivet. På landsbasis forsvinner ca 1.500 små og mellomstore bedrifter hvert år og blir erstattet av minst like mange nye. Gründere utfordrer en regions konformitet og arbeider mer og annerledes, ofte med et uortodokst syn på samfunnet rundt seg og mulighetene det gir, og fører til endring, vekst og økt produktivitet i økonomien. I perioden 2009–2014 vokste antallet foretak på landsbasis med 17,6 pst, i storbyene med 23,3 prosent. Det er en klar sammenheng mellom vekst i foretakspopulasjonen og grad av sentralitet. Når næringer og klynger modnes vil de ofte preges av perioder med økt stabilitet og større enheter i populasjonen. Om vi tar utgangspunkt i data fra bedrifts- og foretaksregisteret (BoF-SSB) ser vi at nyetableringsratene på landsbasis er klart størst innenfor kunnskapsintensiv tjenesteyting, samt kultur/kreative tjenesteyting. Dette er også næringer med høye nedleggingsrater, slik at

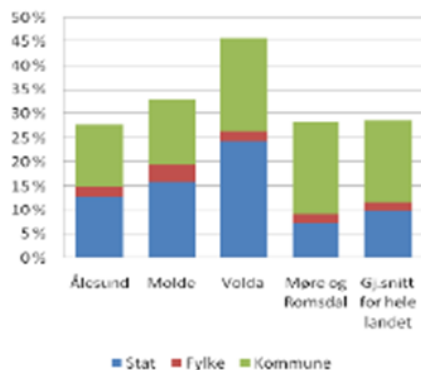
Næringssammensetningen i Ålesundregionen

	Primær	Sekundær	Tertiær
Samlet	2	22	75
Ålesund	1	17	82
Giske	12	22	66
Sula	3	32	65
Haram	4	52	43
Skodje	2	27	71

netttilvekstrater har vært beskleden.

Næringslivet er dominert av virksomheter som arbeider direkte eller indirekte i de maritime og marine næringsklyngene. Et tydelig utviklingstrekk er at sentrale områder av byregionen for stadig høyere andel av tjenesteproduksjon i privat og offentlig sektor, mens produksjonsrelatert virksomhet i større grad foregår i omlandet. Sammenliknet med andre byer/kommuner, har Ålesund en relativt lav andel offentlige sysselsatte.

Andel ansatte i offentlige sektor

Flere av selskapene som er lokalisert i Ålesundregionen tilhører såkalte global-integrerte (og vel etablerte) virksomheter. Det gjør seg bl.a. utslag i at de har konkurranse om plassering av aktiviteter internt i konsernet. I praksis betyr dette hurtig forflytting av arbeidsoppgaver langs verdikjeden etter hvor det oppfattes å være økonomisk og

produksjonsmessig mest regningsvarende. Om disse foretakene fortsatt velger å være lokalisert i regionen avhenger av om de føler at regionen er attraktiv nok og kan tilføre dem merverdien i form av kunnskap, folk og tjenester. En ringvirkingsanalyse knyttet til bedriften STX utført i perioden 2009-2010, viste at 1 årsverk ved et skipsverft i regionen skapte 5,4 årsverk i form av leverandøreffekter, investeringseffekter, konsumeffekter og skatteeffekter (Oterhals, 2011). Dette illustrer hvor viktige næringsklyngene og enkelte av de store bedriftene er for regionen.

NHO gjennomfører også undersøkelser som måler og sammenlikner næringsutvikling i fylker, regioner og kommuner. Undersøkelsen er basert på bedriftenes vekst og lønnsomhet og plasserer Ålesundregionen (inkl. Sandøy) et stykke ned på listen.

Høyest rangerte kommuner, NæringsNM 2012. Kilde NHO

NM 2013	Region	Kommuner	Nyetablering	Lønnsomhet	Vekst	Størrelse	NM siste 10 år
1	Stavangerregionen	Stavanger, Sandnes, Randaberg, Rennesøy, Kvitsøy, Sola, Gjesdal, Time, Klepp, Hå	7	4	5	3	1
2	Bergensregionen	Bergen, Fusa, Os, Samnanger, Fjell, Øygarden, Sund, Askøy	1	25	29	4	3
3	Øvre Romenke	Nes, Hurdal, Gjerdrum, Bidsvoll, Ullensaker, Nannestad	2	28	5	25	5
4	Trondheimsregionen	Trondheim, Klæbu, Selbu, Malvik, Melhus, Skaun, Midtre Gauldal	4	19	39	8	2
5	Lillehammerregionen	Lillehammer, Øyer, Gausdal	27	9	7	28	14
6	Dalane	Eigersund, Lund, Bjerkreim, Sokndal	43	2	9	29	4
7	Hamarregionen	Hamar, Ringsaker, Løten, Stange	17	12	15	41	22
8	Osloregionen	Oslo, Asker, Bærum, Skedsmo, Nittedal, Lørenskog, Rælingen, Sørum, Aurskog-Høland, Fet	2	47	42	1	7
9	Vestviken	Lier, Hurum, Røyken	24	12	25	40	11
10	Sunnhordland	Figar, Stord, Bømlo, Sveio, Tysnes, Etne, Austevoll, Kvinnherad	28	35	14	27	17
11	Stjørdalsregionen	Meråker, Stjørdal, Frosta	20	41	30	16	20
11	Kystgruppen	Vikna, Leka, Nærøy	30	11	45	21	38
13	Gjøvikregionen	Østre Toten, Søndre Land, Nordre Land, Vestre Toten, Gjøvik	32	33	11	32	26
14	Sunnfjord	Gaular, Førde, Flora, Naustdal, Jølster	61	3	30	15	9
15	Drammensregionen	Nedre Eiker, Øvre Eiker, Svevik, Sande, Drammen	6	17	48	39	12
16	Sandefjord/Larvik	Larvik, Sandefjord, Lardal	50	29	12	23	19
17	Rørosregionen	Røros, Holtålen, Tydal	65	15	23	12	28
18	Haugesundregionen	Haugesund, Vindafjord, Sauda, Bokn, Karmøy, Tysvær, Utsira	22	42	41	14	16
18	Innherred	Steinkjer, Levanger, Verdal, Verran, Indreøy	33	10	24	52	31
20	Ålesundregionen	Skodje, Ålesund, Haram, Sandøy, Sula, Giske	14	36	63	7	10
20	Tromsregionen	Balsfjord, Tromsø, Karlsøy	12	48	43	17	24
22	Ryfylke	Forsand, Finneøy, Suldal, Hjelmeland, Strand	63	1	2	55	15

En regions næringsstruktur brukes til å forklare en regions eksportgrad (Menon, 2012). I Norge er Søre Sunnmøre og Kongsberg de områdene med faktisk og forventet høyest eksportgrad, takket være en gunstig næringsstruktur og bedrifter som er innrettet for det. Samtidig understrekes det at også en rekke andre forklaringsfaktorer har betydning. En av dem er at eksport avler eksport og at et eksportorientert næringsliv har tendens til å

overprestere i forhold til hva næringsstrukturen skulle tilsi. Uansett illustrer tabellen under den sterke eksportorientering på Vestlandet generelt og på Sunnmøre spesielt.

Forventet og faktisk eksportgrad i byer og byregioner. Kilde Menon 2012.

	Forventet eksportgrad	Faktisk eksportgrad	Differanse (i prosentpoeng)
Søndre Sunnmøre	33	40	7
Kongsberg	28	34	6
Haugesund	27	28	0
Sunnhordaland	27	30	3
Ytre Helgeland	23	18	-5
Ålesund	22	29	7
Lofoten	22	24	2
Nordmøre	21	22	1
Vesteraalen	20	18	-2
Arendal	20	17	3
Bergen	20	22	2

Kilde: Menon 2012

Næringslivets sterke eksportorientering er spesielt for Sunnmøre. Samtidig er det særlig i Ålesund en sterk vekst i nye arbeidsplasser i privat forretningsmessig tjenesteyting. Denne veksten skjer i forlengelsen av utviklingen i omlandets næringsliv. Ålesundregionen er ikke stor nok i seg selv til å skape kunnskapsintensivt næringsliv slik vi finner i storbyene. Dette gir derfor en sterkere avhengighet mellom byen og omlandskommunene i forholdet til vekstkraft i næringslivet. Det betyr igjen at det blir en sterkere arbeidsdeling mellom byen (tjenester) og omland (produksjon) og at pendlingsomfanget i regionen øker.

4.4. Pendlingsmønster og avstand

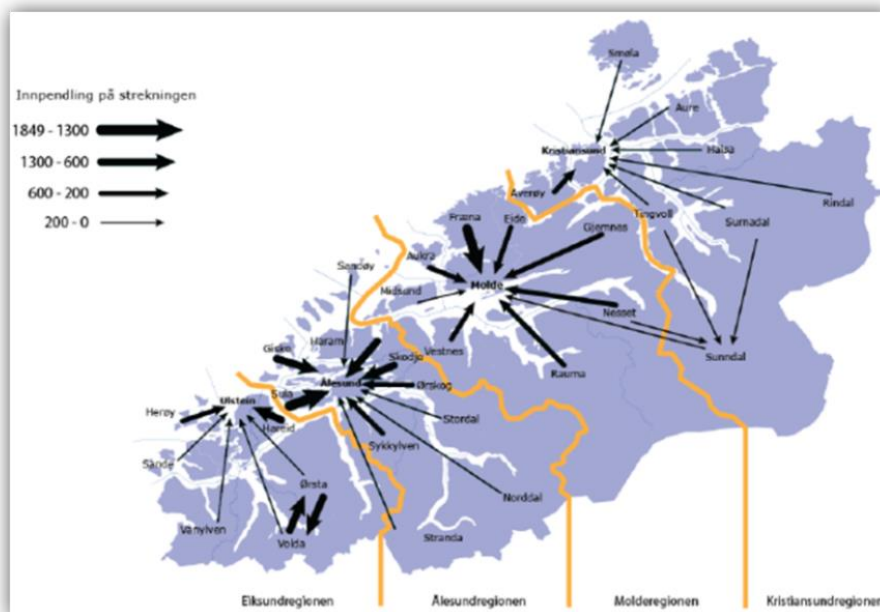
Pendlingsmønsteret illustrerer noe av dynamikken i en region og dens sammenbinding. Dersom utpendlingen fra en bo- og arbeidsmarkedsregion er stor sammenliknet med innpendlingen, kan dette være et uttrykk for at regionen i sum ikke har nok (attraktive) arbeidsplasser. Samtidig er det et uttrykk for at regionen har kvaliteter som gjør at innbyggerne ønsker å bo der. Nyere forskning om bostedsvalg viser at tilgjengelighet til tjenester er sentralt for beslutninger om bosted (KMD 2014).

Arbeidsmarkedets størrelse blir direkte påvirket av kommunikasjonsmulighetene. Økt mulighet for pendling kan gi bedre tilpasninger i arbeidsmarkedet mellom etterspurte og tilbudte kvalifikasjoner, og kan styrke arbeidsgivers tilgang til ulike kategorier arbeidskraft og arbeidstakers tilgang til ulike typer arbeid. I gjennomsnitt har arbeidsreisen økt fra omtrent 10 km til 15 km fra 1985 til 2009, og lengden varierer fra byområdet til byområde (TØI 2012). Forskning rundt befolkningens arbeidsreiser indikerer at arbeidstakerne i byområdene aksepterer lengre avstander mellom bolig og arbeidssted. Pendlere er definert som sysselsatte som har arbeidsstedet sitt i en annen kommune enn der de bor. Tidsmessig regnes akseptabel reiseavstand mellom bolig og arbeidssted å være inntil 45 minutter. Det kan avledes fra undersøkelsene som er gjort av pendling og arbeidsreiser at det funksjonelle pendlerområdet i norske byområder ligger relativt tett til byregionens vekstsentrum.

I Møre og Romsdal har Ålesund størst innpendling målt i absolutte tall. Over 8 200 personer reiser til Ålesund fra en annen kommune for å arbeide. Nær 8.000 av disse bor i en av Ålesunds fire randkommuner. I absolutte tall er også utpendlingen størst fra Ålesund (4.655) som utgjør 19 prosent av de sysselsatte. Flest pendler til en av nabokommunene. Av Ålesundregionens arbeidsstyrke på drøyt 40.000 arbeider 88 prosent innenfor regionen. Av sysselsatte som bor i Skodje og Sula pendler over halvparten til en av de andre regionkommunene. Innpendlingen til byen og innen byregionen øker vesentlig om man også inkluderer bo og arbeidsområder i hele eller deler av kommuner som Ørskog, Hareid, Ulstein og Sykkylven. Det er verdt å merke seg at største delen av regionens befolkning er bosatt i

indre bydeler av Ålesund og i bygdesentrene i randkommunene. De fleste bor dermed godt innenfor akseptabel reiseavstand til arbeid, handel, flyplass og kulturopplevelser. Dette mønsteret understreker hvor kompakt denne regionen egentlig er.

Pendlingsmønsteret i Møre og Romsdal (Kilde: M&R Fylkeskommune)

Pendlingsmønsteret i Ålesundregionen illustrerer at dette er en svært integrert bo- og arbeidsmarkedsregion med et stort antall som daglig skal reise mellom kommunene (og særlig kommunesentrene) i regionen. Samtidig vet vi at arbeidsreiser innenfor regionen i løpet av dagen også representerer en stor del reiser. Et omfattende regionalt underleverandørnettverk i næringsklyngene og knyttet til store bedrifter som f.eks. Rolls Royce og Vard som har bedriftsenheter spredt på flere lokaliteter i regionen, bidrar til mye reisevirksomhet i regionen.

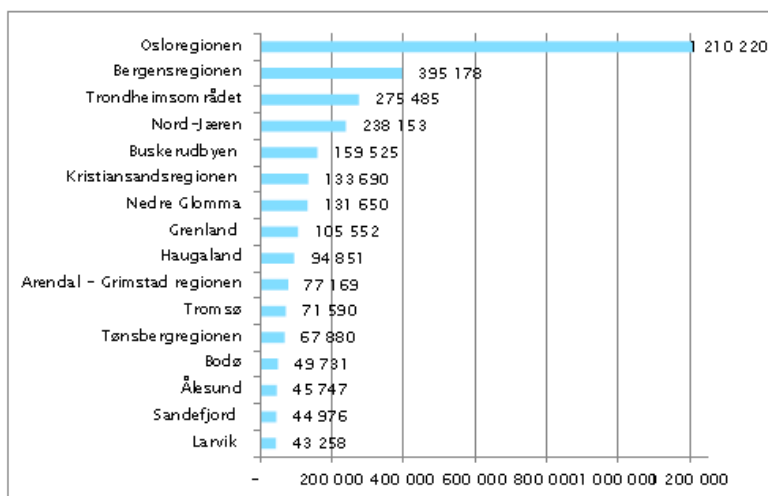
4.5. Ålesundregionen blant de tettest befolkede

Befolkningsutvikling i faktiske tall og prognoser er viktig for planlegging i kommuner og regioner. Der det forventes sterk vekst i befolkning må det legges til rette for at den kan absorberes i form av tilrettelegging for areal og eiendomsutvikling og annen infrastruktur, herunder å sikre god fremkommelighet. Når det gjelder transportinfrastruktur er byområdet størrelse målt i folketall, avgjørende for å få utløst økonomiske midler fra sentrale myndigheter. F.eks. er bymiljøavtaler et virkemiddel for å håndtere veksten i behovet for persontransport. Fra ulike studier blir det påpekt at myndigheter i voksende byregioner har et særskilt ansvar med å tilrettelegge for bærekraftige transportsystem (Banister, 2005). Målet med de norske bymiljøavtalene er at den forventede veksten i persontransporten i byområder skal tas med kollektivtransport, sykling og gåing.

I siste Nasjonal Transportplan (2018-2027) fremgår en oversikt over de byområdene som har over 40.000 innbyggere, og som dermed er aktuelle for å kunne ta del i ordningen med bymiljøavtaler. Ålesund kommer så vidt med i denne oversikten. Oversikten har imidlertid bare med folketallet i Ålesund kommune. Dersom man legger Ålesundregionens 77.000 innbyggere til grunn, og som selv da vil ha et mindre geografisk areal enn definerte byområder som Tromsø, Bodø og Tønsberg-regionen, vil regionen komme blant de 10 mest

folkerike byområdene i landet. Legges en pendlingsavstand på 45 minutter til grunn, vil Ålesundregionen få over 100.000 innbyggere og rykke enda noen plasser oppover.

Byområder i Norge med hovedbykommune > 40.000 innbyggere pr 1.kv. 2014. Kilde: Transportetatene

Det er tankekors at transportetatene kun regner arealet avgrenset til Ålesund kommune som byområdet, når statistikken viser at Ålesundregionen er en av landets mest kompakte byregioner innenfor et areal som er betydelig mindre enn andre sammenliknbare byregioner.

Ser man på flateinnholdet pr innbygger, dvs. befolkningstettheten, fremstår Ålesundregionen som svært tett og befolkningsrik sett i forhold til andre byregioner av samme befolkningsmessig størrelse.

Flateinnholdet pr innbygger. Kilde SSB

	Km ²	Innb. Pr Km ² landareal (2013)
Ålesund	93	484
Arendal-Grimstad	529	248
Ålesundregionen	554	134
Posgrunn-Skien	942	95
Haugalandet	1402	71
Bodø	1310	38
Tromsø	2480	28
Bodø og Salten	10376	7

Det viser at byregionene som i antall innbyggere er i samme størrelse som Ålesundregionen, har en langt mer spredtbodd befolkning og et tynnere befolket omland. Når befolkningstettheten i Ålesundregionen ses sammen med pendlingsmønsteret blir bildet enda tydeligere av en kompakt, befolkningsrik bo- og arbeidsmarkedsregion. Transportinfrastrukturen blir dermed en kritisk faktor for regionbindingen og den videre utviklingen.

5. Oppsummering

Ålesundregionen er i dette forprosjektet definert som det geografiske området som omfattes av Ålesund og de fire tilgrensende kommunene Giske, Sula, Skodje og Haram. Ålesundregionen deltar i det nasjonale byregionprogrammet sammen med 33 andre byregioner. I forprosjektet har det vært arbeidet med å analysere hvordan byen og omlandet sammen kan generere vekst og utvikling.

Av faktorer som virker fremmende for utvikling i Ålesundregionen:

- Jevn og høy befolkningsvekst i en bo- og arbeidsmarkedsregion som er svært kompakt og integrert ut i fra bo-, pendlingsmønsteret og geografisk utstrekning.

- Et sterkt og globalt orientert nærings- og arbeidsliv som er dominert av utviklingsorienterte bedrifter og sterke kunnskapsbaserte klynger.
- Kultur for innovasjon, kunnskapsdeling, kommersialisering og entreprenørskap i næringslivet som forsterkes av de regionale forsknings- og utdanningsmiljøene.
- Campus Ålesund representerer samspillet mellom utdannings- og forskningsmiljøer, næringsliv og kommune/fylkeskommune som er unikt i nasjonal sammenheng.
- Geografisk og organisatorisk nærhet mellom beslutningstakere og operativt, iverksettende nivå.
- Småbyfordeler i form av korte avstander, relativt lite trafikk og gode bomiljø.
- Regionalt orienterte mennesker og bedrifter, og der byregionen får økende betydning som identitetsbærer.

Av hemmende faktorer for utvikling Ålesundregionen:

- Skjev sammensetning av befolkningen med underskudd på høyt utdannet arbeidskraft, kvinner og unge voksne.
- Relativt begrenset arbeidsmarked for akademikere og lite kulturelt og sosialt mangfold.
- Ungdom, studenter og tilflyttere opplever at regionen har få urbane kvaliteter, herunder et bysentrum med begrenset med bymessige tilbud.
- Transportinfrastrukturen og kollektivtilbudet begrenser mobiliteten innenfor regionen både på dag- og kveldstid for en befolkning som i større grad er bosatt utenfor byen.
- Kommunene tar ikke rollen som vertskap på alvor og lener seg i for stor grad på et velfungerende næringsliv som fort kan finne andre og mer attraktive lokaliseringer.
- Liten grad av regionale visjoner og strategisk og politisk samarbeid over kommunegrensene og sektorene. Hvem skal ta ansvar for å realisere regionens potensial?

Ålesundregionen har en bykjerne og et kraftfullt omland som stadig får en tydeligere arbeidsdeling. På mange måter er by- og byregionutviklingen drevet frem av randkommunene og deler av omlandet vokser mer enn byen. Samspill mellom interessentene i regionen og utnytting av økonomiske stordrifts- og samdriftsfordeler må til for å gjøre byregionen attraktiv og kraftfull også i fremtiden.

Det handler om å vinne kampen om talent og arbeidskraft, dvs. sikre at dagens arbeidstakere og bedrifter ønsker å forbli i regionen og at kompetansearbeidskraft fra andre deler av Norge og verden ønsker å flytte til hit. Samtidig må en balansere det urbane og bymessige med småbyfordelene og det bynære omlandet. Byregion må finne sin posisjon og bygge på de attraktivitetsfaktorene som skiller seg fra konkurrerende byregioner. Det synes åpenbart at man i større grad må dyrke det regionale felleskapet og avhengighetsforholdet mellom byen og omlandet.

Tilstedeværelse av en institusjonell «regional miks» som understøtter og koordinerer de ulike interessentene, vil være avgjørende for å utløse det regionale potensialet. I et slikt perspektiv kan de administrative kommunegrensene komplisere ivaretagelsen av regionsperspektivet med mindre man greier å utvise et regionalt lederskap som dyrker regionens samlede fortrinn og særskilte utviklingsmuligheter.

En velfungerende, bærekraftig og sterk Ålesundregion er en motor for utvikling på hele Nord-Vestlandet. En mangfoldig og samkjørt region vil være en betydelig attraktivitetsfaktor som bør kommuniseres i profileringen av byregionen.

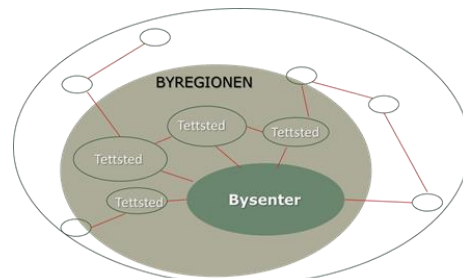
6. Anbefalinger og tiltak for gjennomføring i Ålesundregionen

Forprosjektet anbefaler følgende tiltak i det videre arbeidet i og for Ålesundregionen:

6.1. Regional strategi med tiltak

Mål:

Få på plass en omforent byregion-strategi med egnede tiltak og handlingsplaner på kort og lang sikt.

Begrunnelse og tilnærming:

- For å samkjøre og binde sammen byregionen bør det gjennomføres en strategi- og planprosess som tar hensyn til den funksjonelle regionens utstrekning og behov, og der i gjennom berede grunnen for regionalt baserte utviklingsgrep.
- Dersom en evner å samle seg om en felles politisk utviklingsstrategi, vil det kunne skape betydelig utvikling og gjennomslagskraft.
- En regional tilnærming i planlegging for næringsutvikling og tilhørende tjenester, vil bidra til en bedre utnytting av regionens samlede ressurser og areal.
- Arbeidet bør bygge et regionalt samspill som inkluderer flest mulig av interessentene, ref. quadruple-perspektivet.
- En slik prosess må ta fatt i regionale problemstillinger som best løses regionalt. Det innebærer bl.a. at en må koordinere med kommunenes egne planprosesser for å avklare hva som bør ha en regional orientering og hva som kan håndteres av enkeltkommunene og fylkeskommunen.
- Basert på en felles erkjennelse av regionens utfordringer og muligheter, utformes omforente mål og visjoner. Det vil igjen gi grunnlaget for å prioritere og beslutte retningsvalg og tiltak, herunder styringsmekanismer og virkemidler.
- Til å fasilitere prosessen, være pådriver og ta ansvar for at vedtatte tiltak iverksettes, trengs et apparat som er forankret i et regionalt eierskap.

6.2. Løft for kollektivtransporten – bærekraftig mobilitet

Mål:

Sammen med fylkeskommunen utvikle et moderne og effektivt regionalt kollektivtilbud, og gjøre Ålesundregionen til en del av miljøpakke-ordningen til Samferdselsdepartementet

Begrunnelse og tilnærming

- Ålesundregionens 77.000 innbyggere er fordelt på et areal, 578 km² og driver omfattende pendling.
- Med en middels forventet folketallsutvikling, vil regionen vokse med nærmere 25.000 personer frem til 2040, enda mer dersom flere av nabokommunene inkluderes.
- Det må legges til rette for denne veksten i form av boliger, areal, offentlige tjenester og transportløsninger.

- Reiseindeksen knyttet til bolig-arbeidssted hvor en kommunegrense krysses (pendling), har økt vesentlig de siste ti årene.
- Det forventes en vesentlig økning i biltrafikken i byregionen. Mye av trafikkveksten må tas med et bedre kollektivtilbud fordi verken vegsystemet eller byen er dimensjonert for en stor økning i biltrafikken. Av miljømessige årsaker aksepteres heller ikke særlig vekst i personbiltrafikken.
- Kollektivtransport må gjøres brukervennlig og bli en viktig måte å binde byregionen sammen. Avstander måles i reisetid, ikke i antall kilometer.
- Kravet og forventningene om at samfunnsutviklingen blir satt inn i en bærekraft sammenheng, vil fremstå enda tydeligere som krav i offentlig planlegging så vel som i de sammenhengene og omgivelsene næringslivet står i.
- Transport, miljø og verdiskaping står i en stadig tettere sammenheng. Kollektivløsninger blir mer og mer synonymt med urbanitet. Urbanitet er igjen knyttet opp mot attraktivitet.
- Samferdselsmyndighetene premierer byregioner med vesentlige økonomiske bidrag til de som legger opp til miljøorienterte transport- og kollektivløsninger.

6.3. Et utviklingsapparat for byregionen

Mål:

Etablere et handlekraftig regionalt apparat med funksjon som pådriver og iverksetter av initiativ og tiltak i byregionen.

Begrunnelse og tilnærming:

- For å kunne gjennomføre regionalt innrettede plan- og strategiprosesser, er det behov for et organ som institusjonaliserer samarbeidet i byregionen og som er i stand til å representere regionen og dens interesser.
- En kommune kan neppe utøve denne funksjonen på vegne av de andre om en skal sikre legitimitet og regionalt fokus.
- Et slikt apparat bør fungere som en regional «nettverks-manager» og forankres og styres av et regionalt partnerskap som har gjennomslagskraft og ressurser til å iverksette felles tiltak.
- Det handler om mer enn interkommunalt samarbeid om visse tjenester, men om å fremme samspillet i en region med felles interesser og som må ha et forpliktende samarbeide om samfunns- og næringsutvikling, og der igjennom fremstå som et attraktivt vertskap for et bredt spekter av bedrifter og folk.
- For å sikre at alle interessentene får eierskap og deler strategiene som utvikles, bør det sikres en form for «samarbeidende ledelse».
- Apparatet må også kunne samspille med næringsklyngene og enkeltbedrifter, og koordinere andre initiativ og prosjekter som angår regionen

6.4. Profilere Byregionen Ålesund

Mål:

Egenskapene til Byregion Ålesund kommuniseres i egnede fora for å nå regionens egne og potensielle innbyggere, samt sentrale myndigheter

Begrunnelse og tilnærming

- Forprosjektet har avdekket at det mangler forståelse for Ålesundregionens størrelse og iboende egenskaper som byregion og lokomotiv for en hel landsdel.
- Det finnes ikke koordinerte og gode informasjonskanaler som profilerer Ålesundregionen.
- Mange forbinder Ålesund med Jugendstil og flotte omgivelser, færre assosierer byen og regionen med en moderne, internasjonalt orientert kunnskapsby med latente urbane kvaliteter.
- En regional web-portal som samler og oppdaterer nyheter og informasjon om regionen kan være et virkemiddel til bruk i profilering, sammen med trykt materiell og annen markedsføring rettet mot spesielle målgrupper.
- Profileringen må rette seg mot spesielle målgrupper som bl.a. etterspurt kompetansearbeidskraft og studenter til høgskolen.
- Selv om byregionen er i jevn vekst hva gjelder befolkning og næringsliv, og deler av den har et bymessig preg, bør også «småby-egenskapene» fremheves. Det være seg korte avstander, lite trafikk, tette nettverk og som er egenskaper som storbyene i liten grad har.
- For å få tilgang på offentlig og privat kapital vil det i mange sammenhenger være nødvendig å vise til byregionens sammenbinding. Byregionens faktiske størrelse og betydning virker å være underkommunisert.

6.5. Regional Brüssel-kontakt

Mål:

En regional Brüsselkontakt etableres for å være en døråpner for regionale aktører og partnerne som søker kunnskap og muligheter i Europa

Begrunnelse og tilnærming

- Rammevilkårene for næringslivet, offentlig sektor og forskningsmiljøene, betinges i stor grad av EØS-avtalen. Et kontakt og et talerør for regionen som formidler kunnskap og informasjon vil ha en viktig funksjon. Andre byregioner har slike ordninger.
- Det er viktig med tidlig og korrekt informasjon om relevante prosesser og programmer, og om mulig å søke og delta i europeiske fagnettverk.
- Bidra til økt deltakelse i internasjonale prosjekter, med og uten EU-finansiering, og øke kunnskap om programmer og finansieringsmuligheter, herunder Horisont 2020.
- Gjøre Ålesundregionen kjent overfor EU-institusjonene og andre aktører på nasjonalt og europeisk nivå.
- Nettverksbygging i formelle og uformelle fora og fagnettverk til nytte for næringsliv, FoU-miljø og regionale beslutningstakere.

6.6. Deltakelse i fase 2 av ByR-programmet

Mål:

Ålesundregionen deltar i fase 2 og Byregion-programmet til Kommunal- og moderniseringsdepartementet og iverksetter tiltakene som er foreslått i fase 1.

Begrunnelse og tilnærming:

- Ålesundregionens deltakelse i ByR-programmet har gitt mer kunnskap om hva som hemmer og fremmer utvikling i regionen. I neste fase skal kunnskapen brukes til å detaljere og iverksette konkrete utviklingstiltak.
- Prosjektet har satt fokus på at et regionalt samspill må til for å forbedre regionens vertskapsfunksjon og grunnlaget for videre utvikling
- Deltakelsen i ByR fase 2 vil gi økonomisk og faglig støtte til prosjektet når strategier og tiltak skal detaljeres og iverksette.
- Videreføring av forprosjektet i en gjennomføringsfase med prosjektorganisering, vil gi prioritet til arbeidet med å iverksette omforente aktiviteter og tiltak innenfor avtalte rammer.

6.7. Samarbeid med andre utviklingsprosjekt og – aktører

Mål:

Innsatsen for å utvikle Ålesundregionen styrkes gjennom samarbeid med andre pågående utviklingsprosjekter og – aktører.

Begrunnelse og tilnærming:

- I videreføringen av ByR-prosjektet og/eller oppfølgingen av tiltak som styrker Ålesundregionen, er det viktig å spille på lag med aktører som fylkeskommunen, Sunnmøre regionråd og andre organisasjoner som arbeider med regional utvikling.
- Prosjektet til fylkeskommunen, «byen som regional motor», arbeider med tiltak som supplerer ByR-prosjektet. Så langt oppleves det at de to prosjektene forsterker hverandre der fylkesprosjektet har sitt fokus på bysentrum og ByR på byregionen.
- Fylkeskommunen vil være en viktig samarbeidspart i å utvikle byregionen. Det er gjennom forprosjektet etablert samarbeid med tre avdelinger (næring, plan og samferdsel) og som videreføres i neste fase, og fylkeskommunen har gitt økonomisk støtte til den videre satsingen på byregion-prosjektet.
- Som Sunnmøres felles organ og deres fokus på samfunnsutvikling, vil samarbeidet med regionrådet også i videreføringen være et viktig. Ikke minst vil regionrådet brukes for å skape forståelse og aksept for at Ålesundregionen er viktig og ønsker å spille på lag med hele Sunnmøre.
- ÅKP er fasilitator for prosjektene GCE Blue Maritime, Legasea og Norwegian Rooms som alle har fokus regional vertskapsattraktivitet. ByR må også samkjøre innsatsen med disse viktige næringsklyngene.
- Referansegruppen i forprosjektet er en sterk sammensetting av ledere fra nærings- og arbeidslivet som bør brukes som rådgiver og samtalepartner også i videreføringen.

Referanseliste

- Amdam, J. *Om å planlegge og gjennomføre regional utvikling gjennom partnerskap og governance*. 2003.
- Amdam J. *Evaluerer av Ålesundregionens utviklingsselskap*. Møreforskning 1996
- Amdam og Mariussen. *Scenario for Ålesundregionen*. 1992
- Amin, A. and Thrift, N.J.I *Globalization, Institutions and Regional Development in Europe* 1994
- Asheim og Grillitsch. *Smart Specialisation: Sources for new path development in a peripheral manufacturing region*. Lund Universitet. 2015
- Asheim m.fl. *Learning Regional Innovation – Scandinavian Models*. 2011.
- Asplund, C og Kotler, P. *Place Management*. Infotain & Infobooks. 2011
- Banister, B. *Sustainable Transport And Public Policy*. Oxford University. 2005
- Berrefjord, O. *Sunnmøre i framtida Foresight-analyse*–2010
- Bremnes. *Innovasjonssystemet i Møre og Romsdal – Rapport 1307*, Møreforskning 2013
- Blomgren, Gjelsvik og Holmen. *Verdiskapingsevnen i norske storbyregioner.. IRIS-rapport nr 59/2011*
- Båtevik mfl. *Ålesundregionen – integrert og fragmentert?*. Møreforskning rapport 61. 2015
- Båtevik mfl. *Kristiansund, Molde og Ålesund som regionale motorar* –Notat, Møreforskning 2014
- Båtevik mfl. *Kompetanse for ei kunnskapsbasert framtid*. Rapport 38. Møreforskning 2013
- Båtevik mfl. *Regional attraktivitet, brukererfaringer* – Rapport 39, Møreforskning 2013
- Cook, P. *Strategies for regional innovation systems*. 2003
- Damvad. The North Denmark region *The City Regions Project*. 2010
- Edvinsson, L. og M.S. Malone *Intellectual Capital -Realizing Your Company's Value by Finding Its Hidden Roots*. New York: Harper Business. 1997
- Edward W. *Borders Unbound: Globalization, Regionalism, and the Postmetropolitan Transition*. SOJA, 2005.
- Eide, J.P. & Hanken, T. *På sporet av kreativt regional leiarskap*. 2009
- European Commisison. *The role of clusters in Smart Specialisation*. 2013
- European Comisison. *Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisations (RIS 3)*. 2012
- Florida, R. *The Rise of the Creative Class*. Basic Books. New York. 2012
- Giskeødegård og Grimsrud. *Kjønnspektiv på rekruttering av innbyggjarar*. Rapport 52. 2014. Møreforskning
- Gundersen, F og Onsager, K. *Regional innovasjon og næringsutvikling*. NIBR rapport 2011-12.
- Høgskolen i Ålesund. *Campus Ålesund – Utviklingsplan* –2011
- Jensen, B. *Vekstkultur i Danmark*. Reg Lab. 2014
- Karlsen, O.H. *Ålesund som lokomotiv*. Reputation in Mind. 2011
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. *Regionale utviklingstrekk 2014*. 2014
- Kommunal og Moderniseringsdepartementet *Storbymeldingen*. St.meld. nr. 31 (2002-2003). 2003
- Magma. *Ledelse, måling og rapportering av intellektuell kapital*. Magma, nr 5. 2005
- McKinsey&Company. *How to make Cities Great*. 2013
- Menon. *Verdiskapingsevnen i norske storbyregioner*. 2014
- Menon. *Eksport fra norske regioner. Hvorfor så store forskjeller.*, 2012
- Menon. *Maritimt Møre, en integrert kunnskapsregion* – Publikasjon 9, 2009
- M&R fylkeskommune. *Regionale utviklingstrekk i Møre og Romsdal* –2012
- NIVI. *Kollektivtransporten i forbindelse med kommunereformen*. 2014
- NHOs kommune NM. Vista Analyse. 2014

- NHOs nærings NM. Telemarksforskning. 2014
- NOU 2011:13. *Kompetansearbeidsplasser – drivkraft for vekst i hele landet* –
- Oterhals O. *Ringvirkninger av verftsvirksomheten i Norge*. STX OSV. Møreforskning Molde. Rapport 1108. 2011
- Porter, M. *The Competitive Advantage of Nations*. 1990.
- Ratsø, J mfl. *Næringsutvikling, utdanningsvekst og urbanisering* –SØF-rapport 02/14. 2014
- Reve og Sasson. *Et kunnskapsbasert Norge*. BI. 2012
- Rhodes, R.A.W. Buckingham. *Understanding Governance. Policy Networks, Governance, reflexivity, and Accountability*. Open University press. 1997.
- Strøm-Olsen og Økland. *Bykamp. Hvorfor noen byer vinner og andre taper*. 2014
- Selstad, T. *Forslag til ny regioninndeling av Norge*. Rapport utarbeidet for KS. 2004
- Soja, Edward W. *Postmetropolis. Critical Studies of Cities and Regions*. 2000
- Stambøl, L.S. *Studentvandring*.. SSB. Rapport 6/2013
- *Statsbudsjettet 2015. S.Prop. 1 (2014-2015)*
- Tinagli, I. *Norway in the creative age*. Universitet i Madrid. 2012
- Transportetatene *Byområdeutfordringer. NTP 2018-2027 – Analyse og strategifase.*, 2014
- TØI. *Potensial for regionforstørring*. TØI rapport 1208. 2012
- Vabo;S.I. *Kriterier for god kommunestruktur*. HiOA / UiO. 2014
- Vannebo J.O.m.flr. *In Search of Local Public Management Excellence*. - European Institute of Public Administration. 2013
- Vannebo. *Trøndelag som strategisk enhet*. Utredning nr 154 Høgskolen i Nord-Trøndelag 2013
- Vada m.flr. *Sårbare og robuste regioner*. Telemarksforskning. 2012
- UrbanAnalyse. *Transportutfordringer i Ålesundsområdet*. Rapport 29/2012
- Aarsæter m.flr. *Innovative kommuner*. Cappelen Damm. 2013